

A tartalomról:

Johann Kremeneczky: KKL-jubileum. — Várnai Zseni: A kör bezárt, örök egész (vers). — Peterdi Andor: Jeruzsálem ifjú hőse (vers). — Esriel Carlebach (Hamburg): Az elhagyott kert. — Patai József: Boris Schatz tragédiája. — Dr. Braun Sámuel: Clevelandi levél. — Dr. Friedmann Ignác: Neológ — vagy vallásos liberális zsidóság? — Hárs László: Az örök chaluc. — Hárs László: Mint Mózes a hegyen (vers). — Hárs László: Ómer-számlálás (vers). — Krémer Móric (Tel-Aviv): A tel-avivi ünnepségek. — Dr. Fürst Aladár: Lublin bölcséinél. — Holder József: Messzi utakon (vers). — Kramer Imre: Elmúlt a téllal (vers). — Lakos András: Vén platánfa (vers). — Sass Irén: Gyermekkori élmény. — Fodor Fülöp: Kit fog vádolni az ifjuság? — Patai József: Glosszák egy nagy temetés körül. — Új könyvek. — Zsidó humor. — Tollhegyről. — Löw Immánuel: Szeméremosztatás. — Krónika és Szemle. — Huszonkét illusztráció és két műmelléklet.

ÚJ ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT
SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST - WIEN - BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199—55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

HELYREIGAZÍTÁS!

E helyen 1928. január 1. óta egy hirdetésem jelent meg, amely helyreigazításra szorult. Azt hirdettem, hogy egyedül én tisztítok klórmész nélkül lágyított (eső) vízben. Akkor így is volt.

Klórmész nélkül lágyított (eső) vízben tisztít Szabó Rezső úr tisztelt barátom tulajdonát képező Duna Gőzmosógyár 1929. május 1. óta, ezt követőleg pedig a Szelezky András úr gőzmosó üzeme is.

E hirdetésben olyan fióküzletem címét is közöltem, amely három évvel ezelőtt megszűnt. Ebből látható, hogy a lapsus nem rosszhiszeműség következménye.

Tudomást szerezvén róla, ezennel minden felhívás nélkül rektifikálom és kérem e nevezett cégek elnézését,

«KIRÁLY» GŐZMOSÓDA

FESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ

WEISZ ANDOR

BUDAPEST

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851—29

VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313—35

V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243—85

VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313—35

V., Váci-út 170. — Telefon: 931—29

HOFFMANN

**KÉPKERETGYÁR
BUDAPEST**

IV., KÁROLY-KÖRÚT 28.

IV., GERLÓCZY-UTCA 5.

TELEFON:

892-39.

893-05.

Ha jól és olcsón akar étkezni, úgy keresse fel a

Elsőrendű konyha
Menü rendszer

**HOLLÄNDER-FÉLE ORTH. כשר
KIFŐZÉST**

VII., Rombach-utca 12. I. em. 3

Előfizetők előnyös árkedvezményben részesülnek *

Vidéki kereskedők találkozó helye

Családok részére, vagy bárkinek kosztot kívánatra házhoz is küld

REMÉNY

ZSIDÓ IFJUSÁGI LAP

SZERKESZTI

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST, IV., MAGYAR-UTCA 3. SZÁM

FÉLÉVI DÍJ 4 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

GROSZ LIPÓT

uriszabó terméi

BUDAPEST

VI., Vilmos császár-út 17. sz.

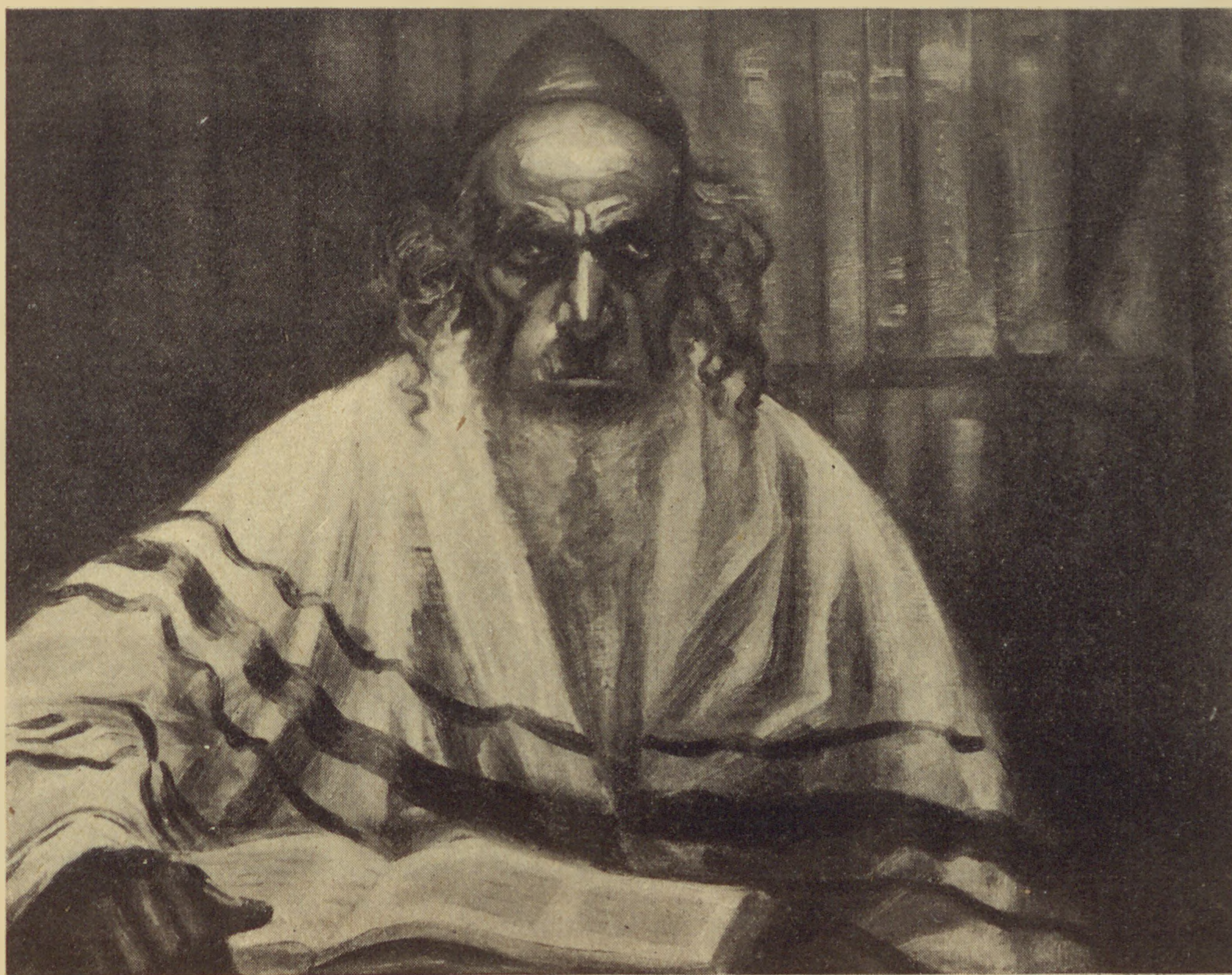
Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű angol szöveteket tart * Szabása a divatnak teljesen megfelelő * Kiállítása elsőrendű, a legkényesebb ízlést is kielégíti * Árai rendkívül mérsékeltek Fazomunkát készséggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jót kap

Boris Schatz: A szentföldi martirok emléklakettje — Chebron
(Abraham ősatya felébred a Machpéla barlangjában és kérdi: „Miért bántottátok gyermekeimet? . . .“
Lent a martirok névsora

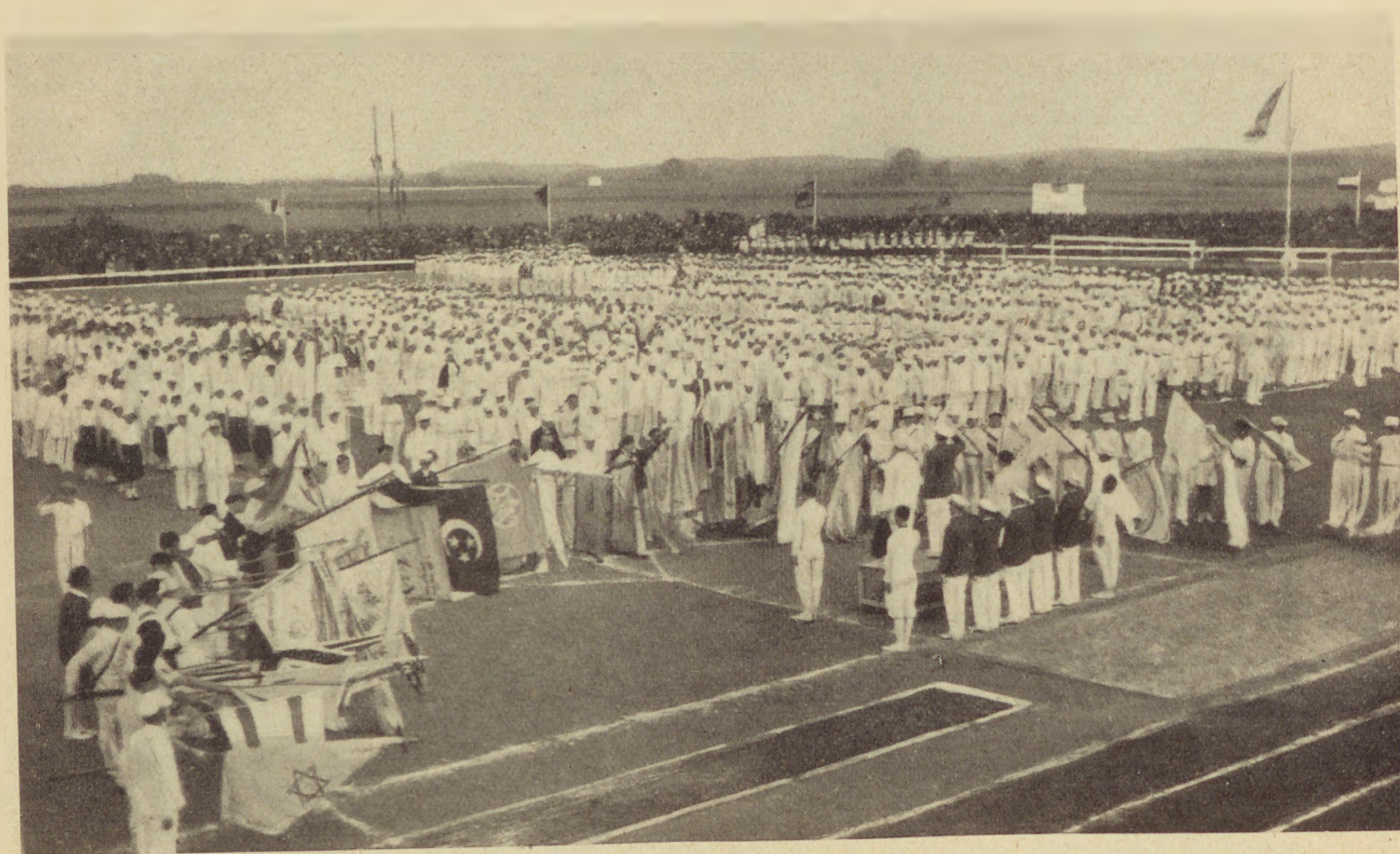
Becalel Schatz (Jerusalem) Jemenita chacham

A Mult és Jövő 1932 májusi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

*A telavivi „Makabija“
A stadion nyugati sarka, közvetlenül a tenger partján*

*A telavivi „Makabija“
Tisztelgés a Hatikvah hangjai mellett a zászlók előtt*

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXII. ÉVFOLYAM, 1932 MÁJUS

JOHANN KREMENECKY: KKL-JUBILEUM

A 83 éves Kremeneczy, aki ma is személyes munkával az általa alapított európai vilanyművek élén áll, Pészach előtt Palesztinába utazott, ahol résztvett a nagy szentföldi ünnepségekben és különös meghatottsággal szemlélte a Keren Kajemethnek fejlődését, amelynek, mint Herzl hűséges munkatársa, első alapítói között volt. Alábbi cikket Pfeifer Ignác professzornak, a Pro Palesztina elnökének útján küldte be.

A Palesztina-mandátum, melyet Anglia 1922. júl. 24-én a Népszövetségtől átvett, jogi alapja lett a palesztinai zsidó nemzeti otthon felépítésének, amely így egyes idealisták álma helyett közvetlen, konkrét feladatává vált az egész zsidó népnek, sőt az egész kultúrvilágnak. Ennek a mozgalomnak egyik legfontosabb instrumentuma a Keren Kajemeth Lejiszrael (KKL). Önkéntes kisebb nagyobb adományokból alakult és kizárólagos célja: földvásárlás Palesztinában a zsidó nép elidegeníthetetlen birtokául. A földet mocsártalanítja és előkészített, egészséges állapotban, minimális bérért örökbérletbe adja a telepeseknek. Sőt ahol nagyobb csoportot telepít le, épületekkel és megfelelő inventárral is látja el. Ezenkívül beerdősíti az országot a beérkező „faadományok”-ból és ezzel javítja az éghajlati viszonyokat is. De nagy területeket bocsátott rendelkezésre a városi település számára is. Mindezek a teljesítmények a legnagyobb elismerést és tiszteletet szerezték meg a KKL munkájának barát és ellenség előtt egyaránt.

A követelmények, a feladatok, a teendők azonban egyre nőnek és ehhez képest kell gyarapítani az eszközöket is. A szép idők, amikor csekély összegért lehetett nagy földdarabokat megvásárolni, elmúltak. Nagy nehézségeket kell legyőzni, gazdasági és politikai akadályokat elhárítani. Mialatt mi „politizáltunk”, az arabok propagandája nem volt tétlen és segítségükre siet az ő népességük gyors szaporodása is. Az angolok pedig lavíroznak arabok és zsidók között a brit uralom hagyományai szerint. Mindez gyengítette a helyzetünket. A legnagyobb mulasztás azonban bennünket terhel. Több pénzzel több erőt

vihettünk volna az országba, több földszerzéssel több telepesnek adhattunk volna munkát. És akkor Angliával szemben is szilárdabb volna a pozíciónk.

Mik a jövő kilátásai? Az Angliától kapott ígéretben továbbra is bízunk kell. Millió fontokat, és ami ennél sokkal drágább, úttörőink életét s vérért áldoztuk az országért. Ez nem történhetett hiába. Nem szabad az energiát és a kedvet lankadni engedni. Most, hogy bebizonyítottuk az egész világnak, mit tudtunk így rövid idő alatt saját erőnkből alkotni, még nagyobb erőlködéssel kell folytatnunk a munkát, tele hittel, reménnyel, bizakodással. Az angol nép nem antiszemita. Nem éppen az a bizonyíték, hogy csak nemrég egyidejűleg zsidó volt a kormány kül- és belügyminisztere. De már Herzl is első lépései Londonba vezették. A zsidó nép hálás Angliával szemben. De a hálát csak azzal fejezhetjük ki, hogy egyre több realitással támasztjuk alá a Balfour-deklarációt, hogy igyekszünk egyre újabb munkaalkalmak teremtésével kiemelkedni a „minoritás” helyzetéből.

Einstein mondotta egyszer: „Ha 16 millió zsidótól átlag csak egy-egy shillinget kapnánk évente, meg volna oldva minden kérdés!” Ez nem túlságos nagy követelés. Csak meg kellene szervezni. Ha minden zsidó hetenként csak egyetlen cigarettával szívná kevesebbet, a KKL javára, nagy összeget jelentene. Sajnos, sokan velünk vannak a szívükkel és szavukkal, de nem pénzzel és cselekedetekkel. Az ifjúságot is jobban kell belevonni a munkába és áldozásba. És a rabbik prédikálhatnak-e szebb és lélekemelőbb dologról, mint a zsidó reneszanszról? A KKL perselyének nem szabad hiányoznia egyetlen zsidó házból sem!

A wieni Herzl-Klub tagjai vállalták a KKL összes adminisztrációs kiadásainak fedezését, úgyhogy a gyűjtés teljes összegében eredeti céljára fordítható. Ezt a példát követni kell mindenütt. A tehetős zsidóknak ismerniük kell kötelességüket magukkal szemben. Ha egy millió zsidót sikerül Palesztinában letelepíteni, a Kelet és Nyugat között olyan összekötő hidat teremtenek ott a zsidók, hogy emelni fogja tekintélyüket az egész világon. A nemzsidó Albert

Londres „Az örök zsidó” című művében megrendítő képet fest a keleteurópai zsidóság nyomoráról. Nem történeti cselekedet-e, ha ezeket a tömegeket existenciához juttatjuk és egy feltörekvő, küzdő jövőendő zsidó nép magjává tesszük? Vagy mondjunk le a zsidó szolidaritásról a horogkeresztes fajvédők kedvéért, akiknek talán az „izr. vallású németek” kedvükre valók? Nem kell-e inkább bebizonyítanunk, hogy a mi fajunkban még van gerinc és alkotóerő?

Palesztina ügye megszűnt a cionista vagy nem-cionista kérdése lenni. Nobilisan gondolkodó keresztények is résztvesznek mindenütt a Pro Palesztina mozgalmaiban. A zsidónak, minden zsidónak becsületbeli ügye ez. És a zsidóságnak legnagyobb kártevői most azok, akik ebben az építőmunkában nem nyújtanak segítő kezet. Ha a Palesztina-munka megakadna, megismétlődne mindenütt a vád, hogy „a zsidók csak mint paraziták tudnak megélni más népek hátán”.

1931 december 7-én Londonban Lord Reading elnöklete alatt Weizmann tiszteletére tartott gyűlésen az angol kormány számos tagja újra kifejezést adott annak, hogy Anglia teljesíteni fogja a Balfour-deklarációban foglalt ígéreteket. A jelenlegi gyarmatügyi miniszter, Cunliffe-Lister pedig 1932 január 7-én Sokolovhoz Amerikába intézett sürgönyében egészen spontán írja: „Nagybritannia teljesíteni fogja a Balfour-deklarációt betűje és szelleme szerint.” Miért rendülne meg a hitünk most, amikor a zsidóság már súlyosabb helyzetben is vallotta azt, amit Einstein így fejez ki: „Akadályok a mi történetünkben mindig csak erő fokozását jelentették. Rózsákon ágyazva nem éltük volna túl az évezredek.”

Bezalel Schatz : A szálláson
Im Quartier

Várnai Zseni: A kör bezárt, örök egész

*Szívem akármint is dörömböl,
nem léphetek ki zárt körömből,
mit énem vont magam körül:
örök körök köröskörül.*

*Bent élek a varázsos körben
s látom magam ezer tükörben,
ezernyi arcom szembenéz,
a kör bezárt, örök egész.*

*Mint csillagok a végtelenben
keringenek megmérhetetlen
s megvont körét száguldja mind,
titokzatos törvény szerint,*

*úgy itt e földön földi csillag,
ember, madár, virág, vagy illat,
önönkörét nem lépi át,
csillag, atom egy zárt világ.*

*S szívem, ha lázadón kitörne,
visszazuhan a bűvös körbe,
parányi résre sem talál,
nem oldja fel ezer halál.*

*Élek belül a zárt egészben,
parancsra jár, kering a vérem
s köröttem zárt, örök körök:
világok, sorsok: börtönök.*

Peterdi Andor: Jeruzsálem ifju hőse

*Emelgeti szárnyát, röpdös, karikázik,
méregeti a távot vándorlásra készen,
szép Keletre készül, a fiam, a vérem,
elrepül s le se száll messze Ázsiáig.*

*Valami kergeti, ki tudja mióta?
Nem tud számot adni arról, ami űzi,
Valami rejtelmes fonál odafűzi,
Ős honát áhítja, mint ősszel a gólya.*

*Nyugtalan álmodó e zord, hideg tájon
S e szürke, deres téli ég alatt, ha jár
lelkében Jeruzsálem szele muzsikál
embert bűvölő mennyei hárfákon.*

*A színek bolondja, a fény eszelőse,
Ragyogást keres, olyat, mi benne játszik
S az csak Kelet szép tájain cikkázik,
S e káprázat elé száll Jeruzsálem új ifjú hőse.*

*A déli nap fényébe mártja majd ecsetjét,
A csillagokból kever színt magának,
A sivatag éjéből festi meg az árnyat,
S vászonra vetíti a szent tájak csillogó lelkét.*

*A Dél fia ő, ki bús ezredévek előtt
Ott játszadozott egy tündöklő virányon,
Most fölébresztette az ős, csillagos álom
s elindul elhagyni e bús temetőt,
hogy újra ifjan és erősen hazataláljon.*

ESRIEL CARLEBACH (HAMBURG): AZ ELHAGYOTT KERT SEBUOTHI MESE

A grófnő életkorát senki sem ismerte. A város nagyapái is csak úgy emlékeztek rá, mint egy tiszteletet parancsoló matrónára, fekete kendővel fehér haján, ráncoktól behálózott, barátságos arccal.

Régebben, úgy mesélik, amikor a zsidóknak még nem voltak bódéik a piacon, sem fiaik az egyetemen, régebben a grófnő mindegyiküket személyesen ismerte és ahol csak lehetett, segítette őket: egyiknek egy fuvarrt szerzett a városba, a másiknak egy szekér szénát, vagy faszállítást az új istálló számára...

De ennek már sok ideje. Évek óta már nem vesz részt az uradalom gazdaságában, megtört, elgyöngült és csak nagyon ritkán mutatkozik a városkában.

*

Aratásról hazafelé tartva, a harmatlepte mezőkön, amikor hátuk mögött utoljára lobog fel a béresek tüze és elöttük az alvó városka csábít, mesélni kezdenek az öregek:

— Ilyen pompás asszony nem terem több a világon. Mintha nem is volna grófnő és mi nem lennénk zsidók... Egész más, mint az ura, mindig törődik velünk, mindig barátságos, érdeklődik ez és az iránt, tudja, hogy volt-e betegség valamelyik házban, vagy mikor utazott valaki háztűznézőbe, mikor lett a fiú barmicvó, és mikor kezdi el a jom-kippuri böjtölést, mérgeledik, ha a sakternek tréfli lett egy csibéje és örül, ha a pénteki piacon olcsó a hal...

Bizony, ha nem lennének a fia és unokái, akik csak egyszer évente látogatnak ide Bécsből, ha nem lenne a gazdász és mindent az öreg grófnő intézne, mint azelőtt, akkor jobban menne az egész városkának... Akkor nem kellene az új szövetkezeti boltoktól félni, sem az antiszemita paptól, — a grófnő mindenkinek adna kenyeret és nem tőrne semmiféle heccelődést...

A fiatalok, akik fáradtan térnek haza az aratási ünnepről, gyorsan elfordulnak, mikor ezt hallják. Jól ismerik az öregeknek ezt a sóhaját. Mi közünk ehhez? — gondolják... Miattunk akár el is lophanák ezt a grófnőt, egész omladozó udvarával. Nekünk nem kell... Mi úgyis nemsokára beköltözünk a városba, vagy kivándorlunk...

Az öregek aztán elhallgatnak, lesütik szemeiket a földre, mintha egy elveszett, elsüllyedt világot keresnének ott, valami titokzatos, idők porától belepett kort, amikor a grófnő még a grófnő volt és az emberek esténként házaik előtt másról se beszéltek, mint a vele való találkozásról.

És azután az egyik öreg halk, közvetlen hangon mesélni kezd:

— Szukkósz előtt mindig eljött hozzánk. Szukkósz előtt és Sövuósz előtt... Hintójában, az öreg kocsissal, úgy, amint vasárnapokon kihajtani szokott... Megállította kocsiját a régi templom előtt és megkérdezte tőlünk: „Nincs szükségetek zöld fákra, lombokra, fenyőre?... Szinte ránk kényszerítette...

— Kertem — szokta mondani — nyitva áll, kopasszátok le, szakítsatok, amennyit akartok, nekünk ügysem kell...

Előkelően hátradőlt hintójában, amint az egy grófnőhöz illik, az egész városka körülállta, a férfiak munkazubbonyaikban, az asszonyok kis gyermekeikkel karjukon és mindnyájan barátságosan mosolyogtak rá. A grófnő aztán érdeklődött, hogy vannak, megszorította ennek vagy annak a kezét, föladatott magához egy gyereket a kocsiba, mintha csak egy gazdag rokon lenne, aki látogatóba jött...

Mikor aztán megérkeztünk a grófnő kertjébe és mindenki szerényen egy-egy ágacskát tört le, vagy egy lehullott lombot emelt fel, néhány sötét fenyőágat a sátor vagy a templom számára, kisietett a grófnő a kastélyból és egymásután törte le nekünk a leg szebb ágakat és a legzöldebb lombokat. Legszívesebben kiszakított volna egész fákat, csak hogy elég jusson mindenkinek...

*

Így mesélték az öregek és az egész kép elevenen állt szemeim előtt. Látom a kis, félénk zsidókat a kastély parkjában, ünnepi ruhába öltözve, óvatosan lépkednek, hogy ne tapossanak el egy virágot se... Hiszen csak azért fogadták el a meghívást, hogy a

Zygmund Menkes: A tóra

Copyright by Franz Hanfstaengl Munich

Az eredeti 80×120 nagyságú heliogravür megtekinthető a „Mult és Jövő” művészeti szalonjában

grófnő meg ne haragudjék... Sokkal szívesebben vásárolnák az ágakat, mintsem hogy egy ilyen előkelő dáma ajándékát elfogadják... Zavartan állanak a mező közepén, nem mernek egy ágat sem megérinteni, kis, görnyedt, tisztos gettózsidók. És hirtelen kijön a grófnő a házból, szaggatja le a virágokat, ágakat, leveleket, kifosztja a kertet és rátukmálja a zsidókra...

De ők nem tudják, mit mondjanak, zavarban vannak, hajladozva köszönik meg a grófnőnek és dadognak:

— Nem is kell ennyi, nem is kell ilyen sok...

De a grófnő:

— Hiszen nem is nektek adom, hanem a ti jó Isteneteknek. Az ő számára nem szabad szerénykednetek... Hogy is mondjátok ti, egy micveről van szó...

A zsidók hálásan mosolyognak, hogy a grófnő „micvet“ mond, bár kissé furcsán hangzik a szájából...

— Nemes grófnő — gondolják —, finom asszony, nagyon finom asszony.

Az ilyen látogatások után, így mesélik az öregek, akik maguk is átérték, a grófnő összegyűjtette a lombokat a mező közepére, előhívatta a kocsisát és ráparancsolt:

„Erwache Amerika!“

Jacobi amerikai festő rajza abból az alkalomból, hogy a Hitlerizmus kinyújtja csápjait Amerika felé is, ahol fajvédő gyűléseken izgatnak a zsidók ellen. A csápokon: Háború, hazugság, antiszemitizmus, gyűlölködés, tudatlanság stb. (American Hebrew and Jewish Tribune)

— Vidd ezt a városba. De igazságosan oszd el, hallod-e? Minden zsidónak egyformán sok kell, mind-egyik szolgálja Istent, mind jámbor, mind micvet akar...

A kocsis kegyesen bólintott.

És mikor másnap megérkezett lomboktól roskadó kocsijával, a zsidók csak úgy elárasztották borralvalóval...

*

Az évek folyamán aztán zsidó előjog lett, szinte kötelesség, hogy a sövuósi és szukkósi lombokat csak a grófnő kertjéből gyűjtötték össze. Gyakran megtörtént, hogy a grófnő maga is ellátogatott a templomba, hogy ellenőrizze, eléggé fel van-e díszítve. Megállt a régi tórafüggöny előtt, az aranyhímzésű oroszlánokkal.

— Szép ez a hely — mondogatta halkan — és ti vallásosak vagytok, ez jó...

*

Később, amikor az öreg nemzedék lassanként kihalt és a fiatalok, akiknek köréből a „zsidóság“ is tűnedezt, mind ritkábban kerültek össze vele, fől-sóhajtott:

— Ó, a zsidókban sincs már meg a kedv egy micvehez... Mind kevesebb sátrakat építenek, nem törődnek a templom feldíszítésével...

Mikor egy napon egy zsidó sportegyesület szombaton versenyt rendezett a közelben és tömegesen érkeztek vonattal a vendégek, a grófnő még izgatottabb lett, mint maga a rabbi:

— Ha már a zsidók is rosszak kezdenek lenni, ha forradalmat csinálnak a jó Isten ellen — hová fog ez vezetni? Hiszen ez a világ vége!...

Szava olyan volt, mint egy vád, mint egy anya sóhaja, akit elhagyott a leánya...

*

És végül senki sem ment már a grófnőhöz. Az öreg samesz is lehúnyta szemeit örökre és a fiatal nem akarja, hogy ajándékozzanak neki valamit...

Vágyva nyujtják ki a fák zöld lombjaikat a városka felé, de senki sem jön, hogy leveleikkel a templomot díszítse...

A kertben pedig ott áll a grófnő ráncos, barátságos arcával és a régi időre gondol, amely már nem tér vissza soha...

*

De legújabbban újra zsidók jártak a kertben. Évek óta először újra.

Nem mintha a régi vallásosság feltámadt volna, hanem mert a fiatal gróf, aki Bécsben tanul, látogatába jött. A fiatal gróf az öreg grófnő unokája és úgy látszik, szintén nagy zsidóbarát. Mert, akárcsak a nagyanyja, így beszélt ahhoz a két zsidólányhoz, akikkel flörtölni kezdett és akiket meghívott magához a parkba:

— Csak tépjenek hölgyeim, fosszák ki a kertet!...

És késő estig gyűjtötték a lányok a virágot a kertben. A fiatal gróf szinte rájuk kényszerítette.

Még éjfélkor sem akarta elengedni őket...

PATAI JÓZSEF: BORIS SCHATZ TRAGÉDIÁJA

Idegen földön lehelte ki a lelkét. És amikor örökre lehunyt a szemeit, talán az a vízió sem jött vigasztalására, amelyet a „Felépített Jeruzsálem” című művében látott. A valóság kegyetlenül reáta-
pott minden reményére. Valamikor Herzl elé tárta látomását a „Szentélyről a sivatagban”. És a nagy álmodó megértette. És Boris Schatz bevonult a szent városba és zsidó művészeti életet teremtett, melynek centruma a „Becalel” lett. Mint a hajdani judeai mesterek, maga köré gyűjtött fiatalokat, öregeket s megtanította őket „gondolatokat gondolni fában és ércben”. És pénteken alkonyat előtt ünnepi hangulat váltotta fel a nehéz munkát. Boris Schatz fölment a Becalel-palota párkányára és fönt a magasban meggyújtotta a nagy menórát, melynek égői a zsidó feltámadás szimbólumaként lobogtak Jeruzsálem felett. „Menjünk fel a menórához” — mondotta nekem legutóbb is —, onnan gyönyörű kilátás nyílik az egész városra. Innen figyeltem mindig, hogy gyarapodik, növekedik az új jisuv. Az álom teljeseedik.”

De nemcsak a gazdasági krízis bontotta le Boris Schatz építését, hanem már korábban „kikezdte” a fiatalok és öregek harca. Még 1924-ben, mikor először jártam Palesztinában, történt, hogy egy új művész-csoport felszólított, álljak élére a Becalel, illetve Schatz ellen indítandó harcnak, hogy az egész iskolát „modern alapokra” fektethessék. „Könnyű lesz lerombolni, amit oly nehéz volt felépíteni” — feleltem. Egy pillanatig sem volt kétséges előttem, hogy Schatz történeti feladatot teljesített és a zsidó reneszansznak egyik legbecsesebb értéke. Nem tagadhatta meg egyéniségét, de semmiképp sem zárta el másirányú művészek érvényesülésének útját. A Becalel mesterei közé ő hívta meg Lilient, Hirszenberget, Abel Pannt stb. És bizonyos, hogy egy új fogalmat vitt be a zsidóság legszélesebb rétegeibe: a zsidó népművészetet. A „Becalel” nevét ismertté tette az egész világon. Csodálatos kitartású személyes propagandaerő lakozott benne. A Becalel elleni agitációnak azonban megvolt a gyors eredménye. „A nem-adáshoz könnyű elvet találni.” Már a XV. cionista kongresszushoz „Nyílt levelet” kellett intéznie Schatznak, hogy ne töröljék a Becalelt a költségvetésből. Megindító őszinteséggel tárja fel a súlyos helyzetet: A „Becalel-munkák”, melyekből sok százan élnek Palesztinában, mint a zsidó reneszansz hírnökei terjedtek el szerte a világon. És most az a veszély fenyeget, hogy be kell zárni az intézetet, melyért több mint húsz évig hoztam a legsúlyosabb áldozatokat. Nem szívesen beszélek erről és nem is említettem eddig soha sehol. De mert most új nemzedék támadt, „mely nem ismeri Józsefet”, kénytelen vagyok szólni erről is. És Boris Schatz elmondja, hogy éveken át nem kapott fizetést, később, hogy a növekedő adminisztráció elvonta a művészi alkotástól, havi 12 font minimumot szabott meg magának. Magánvagyonából fedezte a kiadásokat, propaganda-utakat, reprezentációs költségeket, sőt gyakran a szegény növendékek ellátását is. Emiatt

magánadósságba is keveredett. Kölcsönpénzen indult Amerikába abban a reményben, hogy ott alapítványokat sikerül szerezni a Becalel számára. De az amerikai cionista szervezetek nemcsak hogy nem támogatták, hanem még riválist is láttak benne és megakadályozták a Becalel-kiállítások rendezését. Az erőltetett munka aláásta Schatz egészségét és amellett anyagilag teljesen tönkrement. „Böjedchem afkid eth Becalel” — kezetekbe teszem le a Becalel sorsát — fejezte be „Nyílt levelét”, melynek azonban semmi eredménye nem volt.

A Becalel helyzete egyre tragikusabb lett. Boris Schatz újból Amerikával próbálkozott. De most már a gazdasági krízis hullámai ott is összezsúfolták a feje fölött. Nem volt segítség.

Csak egyetlen vigasz kísérhette utolsó óráit. Látta fiának, akinek szintén a bibliai *Becalel* nevet adta, művészi emelkedését. Az ifjú Becalel Schatz, aki még huszadik évét sem érte el, szinte gyermekkorától kezdve az egyre fokozódó sikerek lendületében halad felfelé ívelő pályáján. Talán neki módot adnak majd, hogy apja nagy művét az újabb kor szellemében folytathassa.

Boris Schatz és fia Becalel Schatz legutóbbi amerikai kiállításukon San-Franciscoban

DR. BRAUN SÁMUEL: CLEVELANDI LEVÉL

A clevelandi zsidó életnek erős lendületet adott Nahum Sokolow látogatása. A *Jewish Center* gyönyörű görög stílusú zsinagógájában folyt le az impozáns fogadtatás. Este 8 órára van hirdetve a gyűlés, de már 7 órakor özönlök méltóságos csöndben az impozáns tömeg. Ünnepi hangulat, felmagasztosult kétezeréves várakozás nyugszik az arcokon. Az óriási templom zsúfolásig tömve, a karzatok roskadozásig. Itt van Cleveland és környékének elit zsidósága, cionisták és nemcionisták egyaránt. Az amerikai magyar zsidóság is szép számban van jelen, hisz a helybeli Cionista Szövetség elnöke, George Klein is magyar származású. Itt látni az akroni magyarok között dr. Steinert, a kiváló magyar orvost és feleségét. Itt van Rabbi Hugo Klein, a fiatal tehetséges clevelandi magyar zsidó pap. Itt van Schönfeld Náthán, a kitűnő magyar jiddis publicista és Rabbi Emanuel Eckstein, a magyar orthodox máramarosi hitközség kiváló tudósa és bibliografusa.

Majd a feszült csendet orkánzó Hedád törli meg: megjelenik a Vezér kíséretével, George Klein, Ezra Sapira, a kiváló clevelandi ügyvéd (a jövő Judge Brandeise), Rabbi Abba Hillel Silver, a világhírű szónok, tudós humanista, az amerikai cionisták végrehajtóbizottságának tagja, Rabbi Brickner és a vezér leánya és orvosa, dr. Celene Sokolow, Jennie Zwick, a clevelandi zsidó nők kiváló vezetője, a Gan Ivri alapítója.

A program magyar zeneszámmal kezdődik. Talán az első nagy vezérnek, a magyar származású Herzlnek szól ez, akinek lelke itt lebeg felettünk. Utána Eli-Eli fájdalmas könyörgése, és a Mult és Jövő kultúrestéit juttatja eszembe mellettem ülő feleségem, a Mult és Jövő feledhetetlen estéit a Nagy Vigadóban.

Az utolsó akkord elcsendülése után Nahum Sokolow lép a mikrofon elé. Szavait ampliferek erősítve árasztják szét a templom minden zugába. Másfél óra hosszat beszél az öreg úr és a fáradtságnak semmi nyoma hangján, mert az Úr szava, a próféták hangja szól ajkairól...

A zenéhez hasonlítja az élet ritmusát, amely összhang nélkül macskazenévé csúfosul. Egy szép nagy szimfónia lejátszásához az összes hangszerek tökéletes együttműködése szükséges, a dob pergése éppoly fontos, mint a hárfa lágy reszketése, a nagybőgő mély sóhajtása, mint a hegedű sírása... Az összes hangszerek együttműködése váltja ki lelkünkben az élvezet érzetét. Ez a harmónia szükséges az egyén, a család, egy nép, egy ország vagy világ életében is, hogy a boldogság érzetét keltse lelkünkben. Disszonancia a szimfónia és az élet megrontója egyaránt. Egy nép lelkének a hangszere az országa, hangszer nélkül nincsen zene, a zsidó nép, a zsidó génusz sem tud

kifejezésre jutni tökéletes szépségében instrumentum, ott-hon nélkül...

A cionista mozgalomnak nem célja, hogy megingassa a zsidóságot államhűségében. A zsidóság vértanúságát adta polgárhűségének mindig és mindenütt. A polgárhűség nem szabad, hogy elriasszon bárkit is a zsidó nép kultúrotthona felépítésének segítségétől. Ennek szükségességét az összes civilizált népek elismerték.

A zsidó nép talpalatnyi földet sem vett el erőszakkal az araboktól, megfizetett érte arannyal és verejtékkel. Kopár homokpusztákból narancserdőket varázsolt, termékeny földeket kietlen, elhagyott, lakatlan területekből. Bizonyosságot téve földművelő képességéről, úgyszólván a földből teremti elő kenyerét. A gyönyörű, virágos Emeket mocsaras, maláriás posványból varázsolta elő, a lakatlan homokpusztákon a gyönyörű Tel-Aviv kertvárost építettük, mely megállja helyét akármely kultúrállamban higiénia, rend és közbiztonság tekintetében. Kereskedelmet, ipart, modern földművelést, kultúrát, higiénit vittünk Palesztinába, magasabb életnívót, felvilágosodást. Mi nem akarunk az arabok kárára terjeszkedni, van ott hely mindkettőnk részére, testvéri egyetértésben, békességben akarunk velük élni. Ezt tudja az arab nép jól, csak a nagy földesuraik, évszázados kizsákmányolóik félnek a zsidóság szabadsághozó szellemétől. A mi harcunk a Near Easten, a Közel Keleten a baktériumok elleni harc, az elvakultság elleni harc, addig a Far Easten, a Távol Keleten ember ember ellen tör öldöklő fegyverrel és a Népszövetség képviselői háztetőkről nézik a mézszárlást, mint egy páholyból a színpadon lejátszódó tragédiát távcsöveken át nagy élvezetükre...

A világdepresszió hatása alig érezhető Palesztinában, mert az ország nincsen túlkommercializálva és a termelés a szükséglettel egészséges egyensúlyban van tartva. Meggyőződése, hogy az ország életképes, önfentartó lesz rövid időn belül. Az idő csak relatív fogalom, egy narancsfa gyümölcshezhöz hét év kell, egy nagy eszme megvalósításához, egy nép feltámadásához száz év sem nagy idő... Csak föld és chaluc kell hozzá. Lehet a föld kopár és kietlen és a chaluc öreg... Csak erős akarat és kitartás, együttműködés. Minél több föld, minél több chaluc, mert **הוא יבנה ביתו ברחוב**

Minta-államot fog alkotni a zsidóság, minta-államot az egész emberiségnek, amely békét, emberszeretetet, felvilágosodást fog szétárasztani a világ minden tájára...

Másnap olajfát ültetett Nahum Sokolow a Gan-Ivri-ben, a „héber kerthen“, amelyet a clevelandi zsidóság ajándékuul kapott a várostól.

Cleveland,
Jewish
Center

Zsidó
központ,
templom és
kulturház

Dr. FRIEDMANN IGNÁCZ: NEOLOG — VAGY VALLÁSOS LIBERÁLIS ZSIDÓSÁG?

A Mult és Jövő hasábjain dr Kiss Arnold volt az első, aki letargiájából felrázta a magyar zsidóságot „Haladó, vagy halódó zsidóság?” című cikkével. Élesen rávilágított ama nemtörődömségre, amely végeredményben a vallásos élet teljes kimúlásához vezet.

E kérdés azóta állandóan felszínen van.

Németországban már rég üdvös eredményre vezettek a kérdés megoldására való törekvések. Elég rámutatni a hatalmas zsidó irodalomra, amely a mult hagyományaival és az ősi zsidó történelemmel foglalkozik. Közte számos értékes mű, mely csak a liberális zsidóság talaján láthatott napvilágot.

Ezzel szemben mi történik nálunk? Zsidó tárgyú könyv alig jelenik meg. A zsidó ujságírás érdeklődés hiányában vegetál. Csak Patai *világviszonylatban is kitűnő* Herzl-monografiája emelkedik ki a sívárságból.

A liberális zsidóság nyitott szemmel jár. A neológia halódik, vagy szándékosan nem akar semmit észrevenni. Középúton szeret haladni, de ez a középút minden ideáltól mentes és üres s az üres úton mindenki azt kívánhatja magának, ami neki éppen tesz. Nem látja sem az asszimiláció közönyét, sem a cionizmus lelki emelkedettségét és végül a vallásos, liberális zsidóság helyes eklekticizmusát.

Miben is áll e három folyamat lényege?

Az asszimiláció és a cionizmus két szembenálló tábor megjelölése. Az ellentét csak látszólagos, mesterkélt. Az egyiknél a lényeg a vallás — vallásosság nélkül. A másik lényege a fajiság kidomborítása. annak egyre tűnő jelentősége nélkül. Mindkét tábor hitvallása: Mózes tanítása. Mindketten egyformán „tartják”, vagy „nem tartják” az évezredek folyamán fejlődött és kiváltkép a gettó fojtó, zárt levegője által táplált rituálét. E téren mindkét táborban teljes szabadság vagy helyesebben szabadosság uralkodik. Ennyiben tehát egyformák.

A faji kritérium sem helytálló. Hisz eredetre nézve — amennyiben tiszta eredetről szó lehet — mindkettő sémita. De az asszimiláns is, a cionista is alkalmazkodik a környezethez, melyben él és működik. Egyformán szolgálja a közületnek, a hazának az érdekét, melyben századok óta lakik. Oszttja sorsát, jóban és rosszban egyaránt.

A miliő, környezet alakítja az egyént. A nyitrai és vágvölgyi zsidó más, mint az alföldi vagy túladunai zsidó. A magyar zsidó más, mint a német, ez pedig más, mint a francia. Holott mindegyik egy fajból származik és egy a hitvallása. Vajjon miért? Mert különböző talajban nőtt fel. Ez természeti törvény. A kanadai búza is más, mint a magyar, még ha ugyanazon magból kelt is ki.

A környezet hatása alól senki sem vonhatja ki magát. Hazánkban a polgári elem alig ismert fogalom. A dzsenti jelképezi a polgári társadalmat. A magyar zsidó évszázados együttélés folytán e környezet hatása alá került. Önkéntelenül ehhez idomult.

Ennek következtében vált könnyelműbbé, felületesbé, mint a német zsidó, aki a német „Bürger” szorgalmát, aprólékosságig menő pontosságát, fontoskodását tükrözi vissza.

A hangos fajvédők túlnyomó része — Haller, Fangler, Tazler, Wolff stb. — német származású és csak az új talajba való átplántálódás folytán vált magyarrá. A Harkányiak (Koppel), Wodianerek, Orosdyak, Teleszkyek (Jeiteles) (az 1912. kiadású Semigota 560. lapja szerint a wolfenau-i Wolffok is) és két honvédelmi miniszter Nyiri és Hazai eredetre mind semiták. A közéletben ezek eredetük dacára ma már mint ősmagyarok szerepelnek.

Avagy a célszerűségből felvett új hitvallás az eredeti faj átalakítását is eredményezhetné?

A fajiság oly tény, melyet mindenki ismer, melyet túlon túl hangoztatni felesleges, melyből azonban a hazafias gondolkodásra és cselekvésre hátrányos következtetést nem vonhatunk le. A létező tagadása még egymagában nem hazafias cselekedet. A fajiság hangoztatása és a hazafiság még nem ellentétes fogalom. A választófalat csak a célkitűzés mikéntjében látom. A cionista érzi, tapasztalja a rituálé gyakorlatának nap-nap utáni hanyatlását, lehetetlenülését. Ismeri a gettóban kifejlődött zsidó tradíció (családi élet tisztasága, humanitárius gondolkodás és gyakorlat) szépségét és nemességét és félti ennek eltűnését. A zsidó restaurációt a történelmi multtal, a fajiság bevallásával, az egyre sűrűbb pogromok miatt is felette nagyjelentőségű palesztinai otthon megteremtésével akarja a mai, a technikai, fizikai és kémiai vívmányok által előidézett változott viszonyok mellett elérni. Keresi az új ideált az ifjúság részére.

Az asszimiláció a „laissez faire laissez passer” álláspontján áll. „Die Ereignisse an sich herantreten lassen.” A zsidó restaurációt csak egy kis töredéke kívánja őszintén, nagyrésze csak politikából említi. A rituálét minden őszinteség nélkül, fontoskodva, a szegény tömegre való hatása miatt hangoztatja. A „Sulchan Aruch” (terített asztal) szigorú observanciájának álláspontján áll, de az asztalon levő malacpecsenyéhez leül. A szombat szentségét teli tüdővel harsogja, de — mással tartatja meg.

A fajiságot csak álszeméremből nem említi. Úgy tesz, mint az anekdótabeli kaftános és pajeszos lengyel zsidó, aki társának kérdésére, mit csinált, midőn a vasúti fülkében Isten kiválasztott népét gyalázták, természetszerűleg válaszolta: „Ich hab noch nischit zü dakennen gegebn.”

Miért tehát e harci zaj, e vaklárma? Valójában nem is létezik. A hazai zsidóság művelt, intelligens rétege nagyrésztében, vagyonos rétege teljes egészében — fájdalom — teljesen indifferensen áll a megújulás mozgalmaival szemben. Közönyössége a zsidó újabbkori mozgalmak lényegének nemismeréséből és az asszimilációs zsidó ujságírás hatalmi féltékenységből ered. Az ujságírás e módja csak a cionizmus

előnyére válik. Ezáltal nagyobb jelentőséget kap. Ezzel nem akarom a cionizmus üdvös munkáját kicsinyíteni. A zsidó önérzet kifejlődésében, túlzásai mellett is, korszakalkotót teremtett az egész világ zsidóságában és nagyot lendíthetne a hazai zsidóság fejlődésében is. Nem az ellenérvek elhallgatásával, hanem azok megbecsülésével és megértő tárgyalásával.

A kétszínűség, a közöny, a tudatlanság öl. Már Hosea próféta is mondja: „És így semmisül meg a népem is, mert megismerés híján van. Mivel te pap a megismerést megvetetted, megvetlek én is, hogy többé papom nem lehetsz.”

Ezt tudja és tapasztalja a — liberális zsidóság, vagyis a zsidóság ama rétege, amelynek a zsidó restauráció, a zsidó reneszansz lelki vágya, szívbeli ügye és nem hatalmi eszköze a világi pozíciók elérésére. (Parnes.) Becsületesen, őszintén nyilvánítja álláspontját. Ismeri az igazság átütő erejét. Keresi azt, ami a két táborat egyesíti, mellőz mindent, ami szétválaszt. Becsüli a cionizmus helyes célkitűzését; a zsidó ősi és hősi mult felismerését, a zsidó önérzet nevelését. Nem lát ellentétet a hazafias kötelesség és a cionizmus között. Az igazi, hívő katolikus sem lát ellentétet a római pápa szentatyai tisztelete és hazafisága között. Quod unum justum, alterum aequum. Ami az egyiknél igazságos, a másiknál méltányos. Érzí, hogy az őshaza szeretete az új haza megbecsülésével jár. Tudja, és büszke arra, hogy a zsidóság ez őshazája ajándékozta meg az emberiséget a civilizáció örökérvényű, fenséges kinyilatkoztatásával, a tízparancsolattal és költészetével; a prófétákkal és a zsoltárokkal. Becsüli és kedveli az őshaza „Erec Jisroel” nyelvét. Azonban ismeri elsajátításának nehézségét. Ép ezért csak az imarend, liturgia középpontjába kívánja állítani. Nem kívánja eltörölni. Meg és átértését akarja. Bensőségesen érzi, hogy az áhítat nem függ az imák és az erre fordított idő hosszától. A világegyetem Istene előtt minden ember bármely nyelven alázattal elmondott imája, fohásza egyformán kedves. Ennek folytán nem lát szentségtörést abban, ha az imarendben a haza nyelvén előadott fohászok is helyet foglalnak. Ebben megerősíti az ősi imarend is. Sok ebben az arameus, amely valamikor Babilónia nyelve volt. A halotti „kaddis” imát is e nyelven mondjuk. Avagy, miként az ortodoxok gondolják, csak az eltorzított, német és szláv elemekkel vegyült „jiddis” nyelv foglalhatna helyet a remekzengésű, klasszikus héber nyelv mellett?

Ugyanez a helyzet, midőn akár hivatott, akár nem hivatott úgynevezett vezetők a gettózabványok fenségességét és megtartását szavalják. A királyok, államfők esküszövege így szól: A törvényt megtartani és — csak azután — másokkal megtartatni.

A liberális zsidóság az ősi mult elismerése mellett számol a jelen helyzettel. Tudja, hogy a gettó zsidója e világban csak lakott, de nem élt benne. A gettó szűk sikátoraiból a világpiac nagy útjaira tért. Ez utakon a gettózabványok önként, akarva nem akarva — lemorzsolódnak.

Az ifjúság szigorú bíró. Szereti az őszinteséget, igazságot. Gyűlöli a kétszínű „richtet Euch nach meinen Worten und nicht nach meinen Taten” egyéneket. A liberális zsidóság, ha más módon is mint a cionizmus, az ifjúságot a zsidóságban megerősíteni, megtartani óhajtja. Teszi ezt becsületes, őszinte szókimondással. Nem zavar senkit ama módon, mellyel Istenhez fordul. Ha őszinte, becsüli és irigylí. Csak az álnokságot ostorozza. Nem a szombattól, illetve annak megünneplésétől kívánja a zsidóságot megfosztani, hanem ellenkezőleg, annak megünneplését akarja mindenki számára a mai társadalmi és munkarenddel egybehangzóan lehetővé tenni. A liberális zsidóság a feltörő ifjúsággal együtt a szebb, őszinte, becsületes zsidó jövőt biztosan megtalálja. Nem a hamis „Vissza a zsidósághoz” jelszó segítségével, hanem az igaz „Előre a zsidóságban” hittel és becsülettel való célkitűzéssel. Nem új vallást akar. Nem új Messiást hirdet. A tények tudatos ferdítése és egyesek kútmérgezése azt állítani, hogy Jézust kívánja a zsidóság prófétájaként elfogadni. Még új szabványokat sem állít fel. A szombat szentségének csendjét még a repülőgép zakatolásával sem zavarja meg. *Mindent fenntart, ami az igaz hit megerősítésére szolgál.* A hitélet terén csak egy általánosan is kötelező tételt állít fel: nem szabad hazudni. Nem akarja a Nietzsche által is perhorreszkált három „M” szerint alakítani: Moment, Meinung, Mode. Tudja és érzi, hogy ami örök és szép, az úgyis fennmarad.

Nem a laikusok elötörését óhajtja, hanem a rabbikarral egyetértésben kíván működni. Kéri azt is, hogy foglalkozzék minden újonnan felmerült gondlattal és legyen része minden zsidó megmozdulásban, legyen az cionizmus vagy liberális zsidóság. Vegye mindegyikből azt, ami a zsidó gondolatra értékes és becses. Ne fossza meg a cionizmust a hazafias gondolattól és ne vonja el a liberális zsidóságtól a hitbeli megerősítés lehetőségét.

Nem az ortodoxhoz szólok. Az igazi ortodoxnak nincsen problémája. Felüti a fóliánst. Megkapja a választ és továbbhalad. A modern ifjúság kétkedik, vizsgál, kutat. Jaj a zsidóságnak, ha a hirdetés és gyakorlat között ellentétet, hazugságot lát. E kettő összhangbahoza a rabbikar és a világi vezetők főfeladata. Mindent a hit és ifjúság megmentésére!

Valamikor régen két iskola — Hillel és Sammai — az isteni akarat helyes értelmezése körül erős harcot vívott. Három év multán sem tudott egyértelmű megállapodásra jutni. Végül egy angyali hang megszólalt: „Élu, v' élu divré Elohim chájjim”, „úgy ezek, mint amazok az élő Isten szavai”.

Szivleljük meg ez isteni hangot. Szeressük egymást, becsüljük egymás őszinte meggyőződését és ha ezt megtesszük, akkor bekövetkezik a „jobb kor”, mely egy béklyótól mentes, szabad, hitben és tudásban erős zsidó ifjúságot teremt.

A Mult és Jövő, mely mindig a szabad véleménynyilvánítás független fóruma volt, kell hogy ezeket az égető kérdéseket nobilis nyíltsággal napirenden tartsa — a zsidó jövő érdekében.

HARS LÁSZLÓ: AZ ÖRÖK CHALUC

Kelet felé fordult és a lágy nyáresti szél körül-cirógatta lobogó alakját.

Cion! — mondta.

Hangja muzsikált, mint ó-hárfák hangja, miket halovány várkisasszonyok ablakai alatt pengettek rabszívű trubadúrok szomorú éjszakákon.

Cion! — mondta — Libanon cédrusa! Sáron rózsája! Kánaán szölleje! Hebron virága! Kék ég! Kék tenger! Arany homok! Kalászos rétek...

Távoli fények simogatták keletreragyogó arcát... És arabok...

Vetettem közbe bátortalanul.

Cion! — felelte szent kádenciaként. De hangja most harsogott, mint Jerikó-döntő sófároké.

A Duna partján állottunk s az esteli vizen ki-fürkészhetetlen fények villódtak. S a parton túl, vizen túl barátságos óriások bólingattak s hajuk —

szakálluk van és bő köpenyük ráncaiban nekünk idegen eszméket dédelgetnek. Rajtunk vasalt nadrág simul és nyakunkon késői páncélvitézek öltözete: keménygallér selyemnyakkendővel. Tág, lombos terekre, fás utakra vágyunk, mialatt ők megbújnak szűk oduikban s fénytelen imaházakban zsoltárt mormolnak, viaszgyertyák lobogó világánál. Messzi vagyunk egymástól, mi ketten — és ők.

Cion — felelte ismét a bűvös. — Cion napjának aranykohójában egyé olvadunk. Cionban fel-szabadul a lélek és szárnyarakap az eszme. Cionban nincs vasalt nadrág és lengő hajtincs. Cionban kérés a kéz, de kéregtelen a szív — chalucok vagyunk, úttörők!

Azután kanyargó lépcsőn vezetett fölfelé és szűk, üres szobába léptünk. Fal mellett illemtudó bővöndök lapultak és egy hátizsák.

Becalel Schatz
(Jeruzsálem):
Chaluc

dús lombkorona — titkokat susogott. Mellükön fel-lángoltak, kihúnytak piros szentjánosbogárkák s a holdfény aranyoszölden ömlött, mint repedt kancsóból Tokaj dús leve.

Szép — suttogtam bele az éji csendbe.

Cion — jött rá a felelet gyorsan és hevesen.

Cionban a nap aranyabb, lomb árnyasabb, szellő lágyabb — és a föld! Dús, porhanyó, ölelő, illatos ereci földem!

Gyerünk — kért csöndesen.

Jöjjön fel hozzám.

És vezetett kézenfogva, testvériesen, holott akkor látott s jóllehet utoljára.

Vezetett kézenfogva szűk és illatozó uccákon át az estében, valahova, Dob ucca környéki keszeg sikátorba. Feketekaftános, őszszakállú vénnek suhantak el mellettük és göndörödötincsű, ragyogószemű ifjak.

Testvéreim! — mutatta be őket, kezének széles lendületével.

Bocsánat — vetettem közbe ismét bátortalanul, míg tekintetem végigsiklott alakján s alakomon —

Nyitott fiókból dédelgetett kincsek zuhogtak elő.

„Haifai emlék.“ Erec virágai.“ „Jeruzsálemi napfölkelte.“ „Herzl álma.“ „Erec képekben.“ „Tel Aviv“... s óvatosan, vigyázva: vattába göngyölt kisdéd zsákocska, ereci föld.

Most a hátizsák kincsei kerültek sorra: erős pár bakancs, rövid nadrág. kék ing, ásó, Palesztina-térkép...

Chaluc felszerelés — mondta gyerekes örömmel.

Körülnéztem az összecsomagolt szobában.

Psz! — suttogta titokzatosan és magyarázón — pszt! Jövő héten utazom chalucnak. Most csupán a certifikátot, a beutazási engedélyt várom.

Ez itt minden csak ideiglenes. Pár napra vagyok csak itt. Nem érdemes berendezkedni, hisz' jövő héten úgys utazom.

Elbúcsúztam.

S kilépve szobájából, úgy hittem kilépek lázas, rajongó életéből is, de egy későőszi napon újból elémbukkant a Körút embersűrűjéből.

Kiskabátját — mely még a nyári volt — fázósan húzta össze s mutatóujját csöndetparancsolón illesztette kékrefázott ajaka elé.

Pszt! — suttogta titokzatosan — pszt! Jövő héten utazom Ereche. Most csak a certifikátot várom. Azért is nincs rajtam a felöltőm. Tudja, nem érdemes kicsomagolni, berendezkedni, ideiglenes az egész, a jövő héten úgyis utazom.

És beléveszett az emberrengetegbe.

Azután nem láttam hónapokig, évekig...

Elutazott, gondoltam éppen egy újbóli nyáresten (mert esti pille volt; este rajongott, este vergődött csak) — elutazott s talán most teszi le fáradt kezéből az ásót, hogy vacsorájához üljön a csillagos, illatos ereci égbolt alatt...

Ilyesmit gondolhattam éppen, mikor felriasztott az éles, sikító szirénaszó s a zajgó tömeg zúgása, mely körülgyűrűzött egy sárga villamoskocsit.

A kör közepén kíváncsi pillantások alatt, sárga véreskereű villamoskocsi előtt roncsolt test feküdt.

Ő volt az!

Megismertem.

Holdkóros volt ez kérem — mentegetődzött a harcsabajszú vezető —, csak nézett maga elé, se látott, se hallott, úgy ment ott a sínek között, mint a lunátikus, tudj Isten mire gondolt, hol kalandozott az elméje...

Fölébe hajoltam, hogy megtört szeméből, hűlő ajkának rebbenéséről leolvassam utolsó szavait.

Megmozdult vértelen szája, míg szemében felcsillant a megismerés fénye. — Kár volt! Jövő héten utaztam volna Ereche. Már csak... a certifikát... a certifikátot... vár... tam... — suttogta utoljára és álmodozó feje szürke aszfaltra hanyatlott.

Valami hívott némán, de hangosabban minden kimondott szónál, talán utolsó elrebbent sóhaja vezett, amint megindultam régen látott és mégis ismerősen szűk, illatozó uccákon át az estében, valahová Dob ucca környéki, végzetes sikátorba.

Őszszakállú vének suhantak el mellettem és göndörödötincsű, ragyogószemű ifjak. Azután kanyargó lépcső következett és egy üres, csupaszfalú, fénytelen cella.

A fiókokból dédelgetett kincsek zuhogtak elő.

„Haifai emlék.“ „Erec virágai.“ „Jeruzsálemi napfölkelte.“ „Herzl álma.“ „Erec képekben.“ „Tel Aviv“ s vigyázva vattába göngyölt zsákocská ereci föld.

Óvatos, dajkáló karomba fogtam e drágaságokat. mint törékeny kisdedet s egy esős, szomorú délutánon lobogó gyertyák sárga fényénél virágtalan halottaságja fölé hullattam őket égi ajándékként.

Kitárult öle befogadta kedves kincseit.

Álomleső fejének párnául illatos ereci föld jutott s isteni szemfödőül havazott keletrenéző, nyitva-felejtett, örökchaluc szemére a „Jeruzsálemi napfölkelte“.

Hárs László verseiből

Hárs László a legújabb „húszévesek“ közé tartozik. Budapesti származása dacára költészete a zsidó tradíciókban gyökerezik és a zsidó renaissance felé keres kapcsolatokat. Egyidejűleg bemutatjuk verseit és költői prózáját.

Ómer-számlálás

Hétszer hét napot számlálj, a kovásztalan kenyér vidám-szomorú ünnepétől — hétszer hét napot — mert így írta meg egyszer egy áldott tenyér, mert így akarták fehér bölcsek s a vén papok.

*És azóta számoljuk egyre,
végtelen sorát a hétszer hét napnak,
nem apad el parttalan medre
az időnek. S az évek úgy harapnak
önmagukba; mindig visszatérve,
mint kígyófejek az ősi gyűrűn.
Ima és átok hiába kérte,
csak száll felfelé feketén és sűrűn:
vígasztalan füstje az időnek.
S a mult televény földjéből kinőnek
dús kalászkok; hónapok, évek.
Csak ülünk és sírunk, mint a vétek,
eső áztat nyáron, télen jeges hó ver
s véget sosem ér ez ünneptelen ómer...*

*Messzire nézünk és várunk valamit rég,
fény felé fordítjuk arcunk, mint a vakok,
néha fel-felsírunk: Óh Uram! meddig még...
és számoljuk egyre a hétszer hét napot.*

Mint Mózes a hegyen

*Ez a csúcs a keservek csúcsa,
Innét az Ígéret földjére látni köröskörül,
Hol színes mosolyok nyílnak. De az örömnak
Majd csak egy új ifjú Józsué örül.*

*Minékünk látni adatott néha már Ciont
Mámorok és vad torok hegyén,
Egyszer már felszakadt nekünk is a fátyol
S könnyfelhőzte szemmel, mennyi bús legény
Látott a rég vágyott aranymezőkre le.*

*Óh! azoknak ily telük lesz-e,
A kik utánunk jönnek vígan, dacosan:
Büszke Józsuák, kik megállítják majd a Napot.
De ittmaradunk; szegény Mózesek,
Suták és bénák, gyávák és vakok.
Tengernyi Mózes, kiket az Ígéret-tájon
Végigtekintetett egyszer az Isten,
Hogy örökké égjen, a sírban is fájjon...*

A svájci és latviai pavillon

Lord Melchett kémiai iparpavillonja

KRÉMER MÓRIC (TEL-AVIV): A TEL-AVIVI ÜNNEPSÉGEK

LORD ÉS LADY READING NYITOTTÁK MEG AZ IDEI TURISTA-SAISONT

Amióta boldogult Lord Balfour nálunk volt, ilyen ünnepi fogadtatásban Tel-Aviv még senkit sem részesített. A régi jó időkben fogadta így a nép a királyát, ha szerette őt. Az újkor eme legkiemelkedőbb self made man-jét nem kell talán bemutatnom. Legendás pályafutása: a hajóinaskodástól India alkirályságáig mindenütt ismeretes, de nem mindenütt tudják, hogy Lord Reading (alias Isaac Daniel Rufus) melegszívű, öntudatos zsidó, amit ő meg tel-avivi beszédeiben őszintén és nyomatékosan hangsúlyozott. A nagy diplomata mintha más emberré változott volna: megnyílt a szíve és hangja közvetlenségével beszéde teljesen líraivá vált... „hiszen most vagyok életemben először köztetek, testvéreim“ — mondotta többször.

Bár látogatása magántermészetű volt, a lapok politikai összefüggéseket kerestek és amikor Dizengoffunk őszintén feltárta sebeinket, azt feleli a nagybefolyású politikus: „vannak szemeim, hogy lássak és füleim, hogy halljak... és amíg élek, nem fogok egy alkalmat sem elmulasztani, hogy teljes befolyásomat a mi nagy ügyünkért latba ne vessem“.

A buzgó és energikus zsidó, Lord Melchett, akivel Reading komaságban volt, vonta bele a mozgalomba. Amikor tizennégy évvel ezelőtt Pinchas Rutenberg a nagy Jordán-művekről és Palesztina elektrifikálásáról csak álmodozott, ő volt az, aki Londonban Rutenberget felkarolta és ezzel a nagyenergiájú mérnökkel megalkotta a Palestine Electric Companyt. Ennek a társaságnak azóta Lord Reading az elnöke. Most, hogy a nagy mű készen áll, eljött, hogy személyesen győződjék meg a munkák lefolyásának helyessége felől. A látottak fölött való elragadtatásának többször adott kifejezést és biztosította a jisuvot az ő további hathatós támogatásáról.

Az ünnepi hangulat legkiemelkedőbb pontja a tel-avivi városházánál volt. Az épület körül beláthatatlan nagy tömeg. Mindenütt makkabisták sorfala és díszőrsége. A tanácsteremben Dizengoff polgármester átnyújtotta az ötödik díszpolgársági megilát, szófer által pergamenen írva, díszes ezüst tokban. Meg kell említsük, hogy elődei a díszpolgárság sorában: a párizsi agg Edmond Rothschild báró, Lord Balfour, Achad Haam és Einstein professzor. Utána megjelenik a lord valóban fenséges alakja az erkélyen, a tömeg lelkes hedadja az egeket ostromolja. A sugárzó arcok láthatóan megindítják a már 70 éves, de még

délceg lordot, kissé meghajlik, arcán boldogság és nagy öröm tükröződik, könnyeit visszafojtani már nem tudja és sír. A tömegben itt-ott hangos sírás hallszik, majd magasan lengeti kalapját, a tömeg elhallgat, bölcs tekintete elsiklik Tel-Aviv fölött Judea hegyei és Somron síksága fölé és harsány hangon szól héberül: „Shalom lach Tel-Aviv“... légy üdvözölve Tel-Aviv! Felejthetetlen élmény, felejthetetlen kép.

Így kezdődött meg az idei turista-szezón.

*Lord és lady Reading Soshana Persitz lakásán Tel-Avivban
(A 70 éves Lord nemrég házasodott másodszer, elvette fiatal titkárnőjét)* (Soskin foto)

*A telavivi ünnepségek
Dizengoff polgármester és Schapiro a menet élén*

KARNEVAL — ADLOJADA

A tel-avivi ünnepségek jelentős állomása volt az idei „karnevál“, vagy ahogy legújabban héberesítették a pogány szót: „Adlojada“. „Amíg nem tudja.“ Aki pedig nem tudja, mi ennek az értelme, annak számára meg kell magyarázni, hogy ez célzás a Talmudnak arra a tréfás mondására, hogy „az ember köteles addig inni purimkor, amíg nem tudja többé megkülönböztetni Hámánt Mordechajtól“. Ezt a talmudi parancsot nem teljesítették ugyan Tel-Avivban, ahol purimkor is több ártatlan „gazoz“ foggyott, mint szeszszital. De a multság tökéletes volt. A díszítésben és felvonuláson megszólalt a zsidó humor és szatíra minden fajtája. Frappáns volt például a yemeni zsidók kivonulása Egyiptomból. Vagy a zsidó történelem különböző Hámánjainak felsorakoztatása. Találó volt a zsidó bevándorlás megszorítását ábrázoló szimbólum. Az „alijah“ hajója számár képében. Rajta ifjak, akik türelmetlenül Cion felé sóvárognak, de a hajó csak lassu lépésben mehet és még így is hátul visszafelé húzza egy angol katonát. De voltak lélekemelő képek a „tejjel és mézzel folyó“ új országról, a kolóniák és iskolák munkájáról stb. *Több mint ötvenezren vettek részt a menetben, melybe sűrűn vegyültek arabok is és azóta lelkendezve mesélik, hogy ilyet még nem láttak.* Egyes héber ujságok kritikát gyakoroltak a purimi hangosság fölött. De a legújabban megjelent „Bejad chazaka“ humoros lap helyesen közli, hogy a purimi multságok szigorú kritikusa, Jicchok Lamdan, a költő, kénytelen volt a tel-avivi hűtőházban lakást bérelni, mert az a veszély fenyegette, hogy maga is „fölmelegszik“ a purimi ünnepségeken, de különösen a Makabiján, melyet a „jerid hamizrach“ (keleti vásár) mindenesetre hatalmas lépéssel vitt előre.

AZ ELSŐ MAKABIAHRÓL

A Bar-Kochba-felkelés 1800-ik évfordulóját az első zsidó olimpiász formájában ünnepelte a „Makkabi“ zsidó világsportszövetség. Néhány évvel ezelőtt csupán merész álom volt egy ilyen grandiózus ünnepség megrendezése,

de úgy az országbeli, mint a diaszporában működő zsidó sportszervezetek kitartó és lelkes munkája révén mégis részesei lehettünk egy olyan hatalmas zsidó manifesztációnak, amelyhez hasonló országunkban szétszóródottságunk óta nem volt. Valóban, az idők jele, hogy az első Makkabiáda a világszerte dúló gazdasági válság dacára ilyen nem remélt nagyszerűséggel folyhatott le és ez egyben élő bizonyítéka volt annak, hogy a zsidó ifjúság útja a mi reneszanszunkon át vezet.

Max Nordau mondotta: „szükségünk van újból a Muskeljudentumra, hogy így lélekben is megújhadjunk“... és megalakultak világszerte a zsidó sportszervezetek, amelyeknek több évtizedes sikerdús eredményeit most összegezve láttuk a Tel-Avivban felépült új és nagy stadionban. *Mi, Magyarországból kivándorolt zsidók, mint annyi sokszor, most is szégyenkezve tapasztalhattuk, hogy a magyar zsidóság annyi nemzetközileg ismert sportolóival nem képviseltette magát.* Egy nagy magyar lobogó a stadionban árván lengedezett, holott gazdaságilag talán még jobban sujtott országokból szép számban jöttek lelkes zsidó sportifjak. Mindenesetre reméljük, hogy ezt a hibát a következő Makkabiádán a magyar zsidóság reparálni fogja.

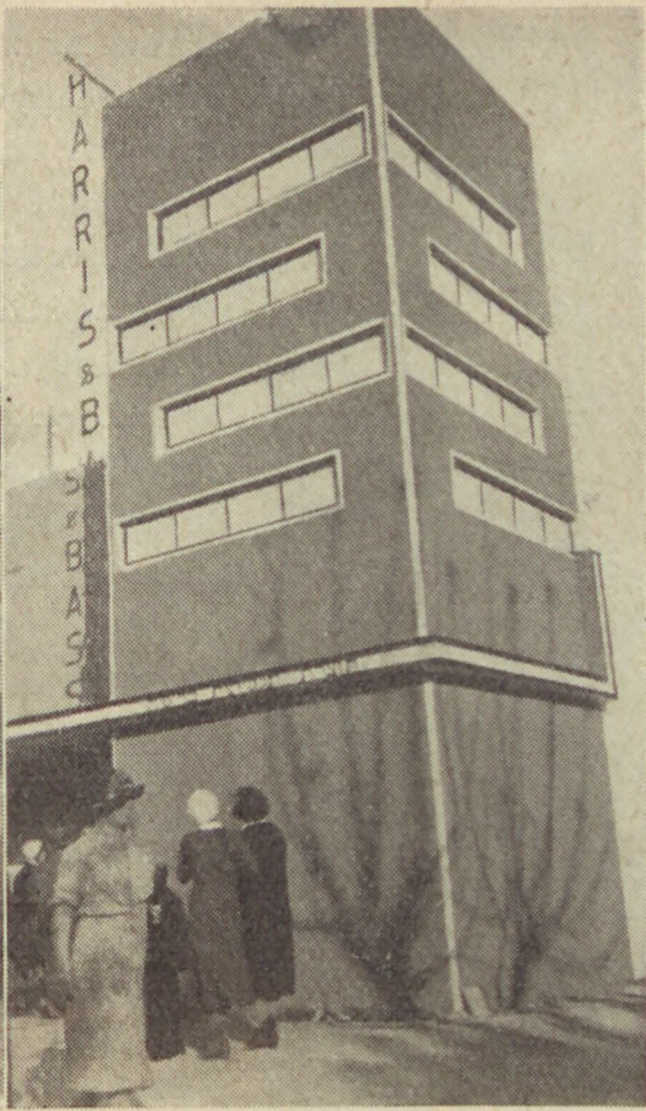
Ma, a Makkabiáda utolsó napján, csordultig tele vagyunk a nagy élményekkel. Olyanok vagyunk most mindnyájan, mint akik álmvilágban élnek, mintha a makabeusok története elevenedett volna fel. Baruch sechejanu... Hálát adunk a jó Istennek, hogy ezt is megérhettük. Az extázisig felfokozott lelkesedésben a tömegek kedélye — a modern chaluztól az orthodox chasidig, minden létező zsidó rétegen át — gyakran könnyekben tör ki. Egy mellettem álló jámbor zsidó bácsi hosszan sír és így tör ki belőle a szó: *atchalta degöulah...* íme: *a megváltás kezdete.*

*A telavivi ünnepségek „Adlojada“
A bevándorlás szigorítottsága miatt a chaluzok hajója számárlépésben halad, hátul egy angol ennek a farkát is húzza visszafelé, ami a képen nem látható*

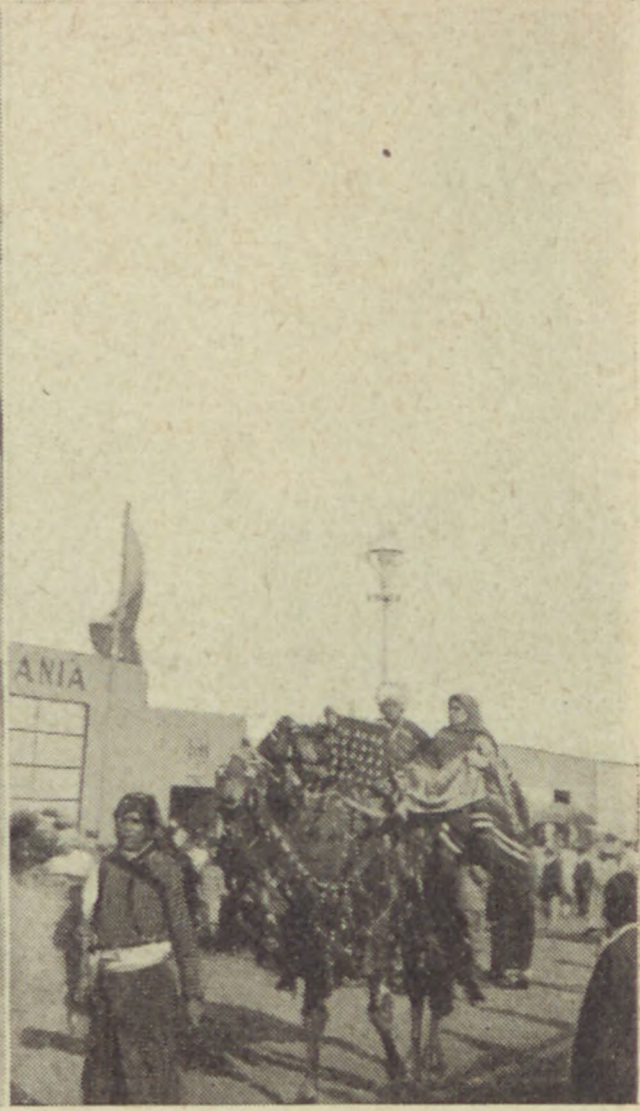
Információs iroda

Brit pavillon

Orosz pavillon

A telavivi közelkeleti vásár és kiállítás

Teveháton a vásáron át

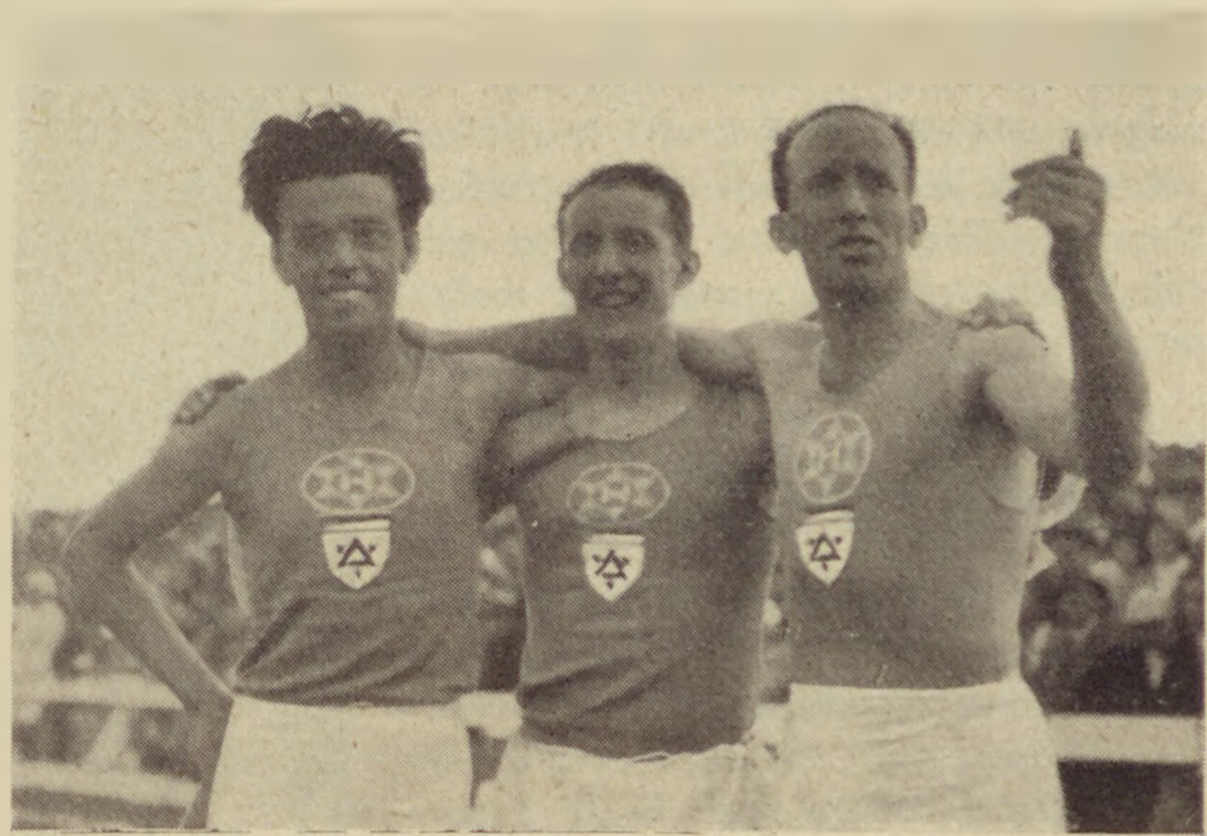
Erről a nagy eseményről, amely az építőmunkának egyik fontos határköve lesz, még sokáig fognak beszélni szerte a világban. A nagy világlapok külön tudósítót küldtek ki, a Paramount-filmgyár minden fontosabb mozaikat lefotografált és így legalább Magyarországon is láthatják majd egynéhány percig, hogy némi fogalmat alkothassanak az ünnepségek nagyszerűségéről.

Az ötödik alijah valóban megkezdődött. Valahogy spontán jött: észre sem vettük és naponként négy-öt hajó érkezik tele utasokkal. Makkabeusok, turisták és kíváncsiak ezrei érkeznek. A kikötőben késő estig nagy sűrűség-forgás, hiszen csupán a Makkabiah előtti napon több mint 2600 ember szállt partra és a haifai kikötőben ugyanilyen nagy a forgalom. A szállodák mindenütt tömve, sehol üres szoba, már félig elkészült házakban helyeznek el chaluzokat és Makkabeusokat. Tel-Aviv polgársága sok ezer szobát bocsát a vendégek rendelkezésére, de ez mind nem elégséges a nagyszámú érkezők befogadására és sokan a város északi részén sátrakban laknak. Sok barát, rokon látja egymást viszont hosszú, küzdelmes évek után és örömtől sugárzó arccal sietnek karonfogva a népes utcákon. Egy valóságos kibuc galujoth, ahogy annakidején az „Altneuland“-ban olvastuk. És így megy ez már napok óta. Örömlázban van a város és még várjuk a további érkezőket, hiszen néhány nap múlva megnyílik a közelkeleti mintavásár, azonkívül már a peszach is küszöbön van. És hol van még a világon ilyen igazi peszachi ünnep?

A Makkabiah előestéjén a városban valóságos világvárosi forgalom van. A hajók folytonos túlkölése hallszik. Az imént szálltak partra a bulgáriai Makkabeusok, akik egy általuk bérelt külön hajóval, mintegy háromszázan jöttek. Messziről halkán, majd harsogó zenét hallunk: a bulgárok a magukkal hozott harmincöt tagú, elsőrangú fúvószenekarral, makkabi-egyenruhában végigvonulnak az illuminált városon. Özönlük utánuk a lelkes tömeg. Este ünnepi fogadtatás a beth-amban (Népház) a világ minden tájáról megérkezett Makkabeusok tiszteletére. A pódiumon Henriette Szold, Prof. Brodetzky, neves angol egyetemi professzor, az exekutive tagja, Dizengoff és dr. Lelever, Berlin, a Makkabi Zsidó Világsportszövetség elnöke,

akinek pazar héberséggel elmondott, lelkeket átjáró beszéde után úgy a külföldiek, mint az Erecbeliek hangosan zokogtak. Utána ugyanitt egy több ezer terítékes bankett volt; a színpadon a Habimah tagjai szórakoztatták a vendégeket, majd a véget nem érő óra-táncok következtek.

A fogadtatási ünnepség introdukciója volt a másnapi díszfelvonulásnak, amely több mint két órán át tartott. Az egyes országokból való csoportok előtt az ország nevét jelző táblákkal, utána két lobogó; az egyik a galuthbeli hazájuk zászlaja és mellette a kék-fehér lobogó. A több mint három ezer erec-jiszraeli makkabistán kívül tizennyolc ország zsidó sportolói vonultak fel. Ennek a menetnek a pompáját és óriási demonstratív erejét csak elképzelni lehet, írni erről részletesen lehetetlenség. A város lobogódíszben, erkélyek és háztetők emberektől tömve és a menet zenészó mellett megy egy többkilométeres sűrű, kettős sorfal között. Tapsorkán és üdvözlő kíséri őket végig a stadionig, ahol mintegy 30.000 emberből álló közönség várja az érkezőket. A kék-fehér szín végighömpölyög a városon, majd a stadionban való felvonulás után a mezőnyön összegyülekezve, szemet és lelket üdítő kék-fehér

A telavivi Makabija staféta futás nyertesei, a prágai Hagiborból

A telavivi ünnepségek

Az opera előtti térségen szabad színpad. A szobor Mordecháj Eszter és Achasvérost ábrázolja. A tömeg a rendőrségi zenekar hangversenyét hallgatja

Fleischmann Tibor felvétele

embertengert alkotnak. A parancsnokok a zászlóvivőkkel előresietnek, félkörbe állnak, felhangzik a Hatikvah, a tenger nép a Makkabeusokkal együtt feszes vigyázzban áll, majd dr. Lelever a megafónon át hirdeti: *hamakabiah harischonah niftöchah...* megnyílt az első Makabiah. Ugyanekkor a főtribünről száz galamb száll a magasba, nyakukon egy kis cédulával, amelyen írva van, hogy megnyílt az első Makabiah. Ezzel is békés szándékainkat óhajtottuk demonstrálni.

A zsidó reneszansz történetének egyik legnagyobb napja volt ez. És most csak előre, minden nehézségen át. A mi népünk feltámad és nincs földi erő, amely ezt a processzust megakadályozhatná, sem a zsidóság táborán belül, sem kívül. Ezek az erők legfeljebb csak zavarhatnak és lassíthatják a tempót, de ezeknek minden bizonnyal való legyőzése után annál lelkesebben halad a munka előre. Az utolsó néhány év története ezt minden kétséget kizáróan bizonyítja. A magyar zsidóktól meg végre már elvárhatjuk, hogy ebbe a történelmi munkába mindinkább nagyobb számban bekapcsolódjanak. A magyar zsidóság, az ő kiváló kvalitásaival, amely két legnagyobb vezérünket, Herzlt és Nordaut adta, bizonyára még sok kiválóságot fog a nagy ügy szolgálatába állítani.

A TEL-AVIVI KIÁLLÍTÁS ÉS KÖZELKELETI VÁSÁR

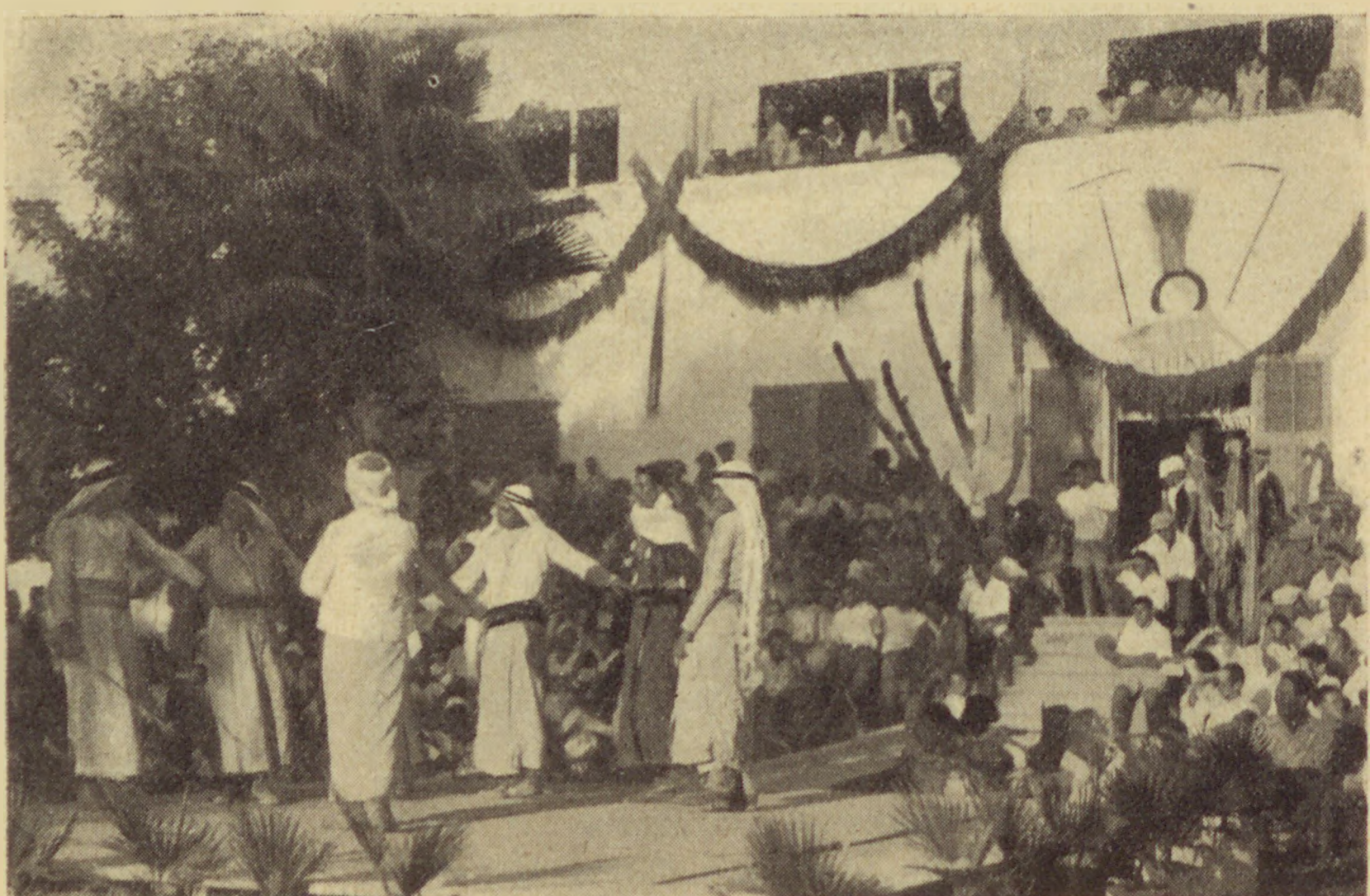
A tel-avivi ünnepségek sorozatát a közelkeleti kiállítás és vásár impozáns sikere zárta le. Minthogy tiszteletbeli meghatalmazottja Magyarországon dr. Patai József volt, a Mult és Jövő szerkesztőségének közvetlenül volt alkalma tapasztalni a nagy érdeklődést, amely a kiállítás iránt megnyilvánult. Több

mint százan jöttek földijeink vásári igazolványokkal. Az egész világból pedig ezrivel jöttek. Egyetlenegy napon 2000-en érkeztek hajón, ami el nem ért turistarekordot jelent. A látogatók száma átlag naponta 10.000 volt, de szombat esténként megközelítette a 20.000-et. Az új Palesztina mezőgazdasági és ipari termelése és kulturális hatadása impozáns módon domborodik ki ezen a kiállításon, amely egyben nemzetközi vásárrá emelkedett. A főkormányzó meghatódottan adott kifejezést meglepődöttségének. A siker felülmúlt minden várakozást. A vásáron külön hatalmas pavillonokkal vett részt a palesztinai kormány, Anglia, Ausztria, Svájc, Románia számos kis és nagy ország, köztük Oroszország is, ami megnyitotta a humornak zsilipjeit is. A „Bejad Chazaka” szerint az orosz pavillon S betű formája kezdőbetűjét jelenti a *Seker* = hazugság szónak. Hogy amit itt mutatnak, csak szemfényvesztés. Ebben a pavillonban sokan cukrot vásárolnak és külön engedéllyel elküldik rokonaiknak Oroszországba. Sokan bemennek és ott órákn át héberül

beszélnek, hogy bosszantsák az orosz delegátusokat, akiknek hazájában a héber nyelv tilos. A „repülő teve”, a vásárplakát szimbóluma is sok humorra ad alkalmat. De ha nem is repülnek a tevék, ott járnak méltóságteljesen és csilingelve, érdekes keleti színt adva a vásárnak. A *Keren Kajemeth*, *Keren Hajeszod* és a *Wizo* pavillonjai rendkívüli népszerűségnek örvendenek. A kiállítással kapcsolatban kongresszust tartanak a „tocereth haarec” (hazai ipar) kérdéséről.

*

Összegezve a tel-avivi ünnepségeknek heteken át tartott sorozatát, örömmel állapíthatjuk meg, hogy új élet lüktet az új zsidó városban. És most a sok ünnepség után következik az intenzív építő munkának szorgalmas folytatása.

Arabok tánca a zsidó ifjuság kongresszusán Bensemenben

Lublin mesterének asztalánál

Lublini utca

DR. FÜRST ALADÁR: LUBLIN BÖLCSEINÉL

Hosszú kocsisor kígyózik végig Lublin ódon terein, zsidólakta szegényes uccáin, felfelé a lejtős Lubartowka felé. Kíváncsiak tömege a düledező házak alján, tetején szájról-szájra adja tovább a hírt: a jesivának vendégei vannak. A kert közepén álló hatemeletes, monumentális iskolapalota homlokzatáról megszire csillog felénk az aranybetűs zsoltárig: „Jertek, fiaim, hallgassatok rám, hadd tanítsalak Isten félelmére!” Bennünket is mint fiait fogad és külön vendégszobáiban szállásol el. És már vár is ránk a gazda: az intézet megteremtője, éltetője, lelke: Raw Meir Schapiro. Csütörtök este van. 150 tisztán öltözött jesivánövendék fogad bennünket a fényes, kivilágított előadóteremben, mely oválisan hajló oszlopos arkádjai-val, nyílt karzatával, modern világítótesteivel *elegáns koncertteremnek is beválnék*. Minchaima után szószékre lép a Mester, a tettvágy és akaraterő megtestesült képe, hogy markáns szóval köszöntsön bennünket, az ellen sincs kifogása, hogy közölünk „laikus testvér” mond válasz-prédikációt. Istentisztelet végeztével valamennyiünknek sorfalat kell állnunk és a növendékek „Sáalom”-üdvözetét fogadnunk, akik egyenkint eldefilíroznak előttünk.

Egyszerre kiürül a tanház és csendben, rendben megtelik a földszinti tágas étterem, melyben a Mester hétfőn, csütörtökön és szombaton együtt szokott étkezni tanítványaival. Mekkora kitüntetés a diáknak, milyen fegyelmező eszköze a tanárnak! Mintha valami Reinhardt rendezné a scénát, minden a magaszabta, szándékszabályozta útjain halad. Hisz még az ülések rendjét is az asztalnál, a templomban, hetenként sorolás útján változtatják, hogy minden megszokottságból, összejátszásból esetleg származható pajtáskodásnak, kötelességmulasztásnak elejét vegyék. Ez az ifjúság, mely már megrostálva, szellemi és erkölcsi tekintetben megválogatva kerül be ebbe a csudaotthonba, tudatában van kivételes helyzetének, megbecsüli magát. Kihallik ez még énekéből is, a „jesivász *chachmé Lublin*” himnuszából, mely az asztali dalok sorát megnyitja. Büszkén, bátran, dacosan szól pattogó ritmusa, német burschenschaftok közt vélnéd magadat. Ismét

int a rendező és lány, nőies hang csendül meg, hogy zengzetes dallamban énekelje a talmudi szöveget az asztal oltárszerűségéről. Immár színzsidó a hangulat: elpusztult a szentély, magunknak, életünknek kell szenteknek lennünk. Így órákig váltakozik dal dallal, szónoklat tóramagyarázattal, szellemi élvezet asztali gyönyörökkel, míg odakünn a konyhában maga a rebbeccen rendelkezik hajnalig és az ablakoknál Lublin népe hallgatózik néma tisztelettel.

A sokszorosított program, mely minden órának megadta a teendőjét, a pénteki nap számára a város nevezetességeinek megtekintését írta elő. Kötelességtudóan elindultunk hát az impozáns *Mharam s Mharsal* zsinagógákba, melyekbe ma csak „logische Juden”, olvasd: neolog zsidók járnak, az ősi sírkertbe, melynek feliratait tán csak Balabán tudja már elolvasni. De éreztük szinte, hogy felesleges Lublinban ma régi legendákat hallgatni az elátkozott kolostorról, melynek tornyai a rebbe szavára összedőlnek és máig sem építhetők fel, vagy akár ujakat halandósági statisztikáról, mely csak a jesiva alapkövetésének ünnepe szünetel. Minek a „zöltségárús” földalatti pince-lyukában keresni Élijah próféta nyomait, mikor a csudatévő férfiú itt jár közöttünk, a rabbi, ki nem rombol, hanem épít, kinek lépteit fényes nappal bámulhatjuk? Azt mondják, egy millió embert ismer s mind-egyiket megismeri. Évekig járta Európa és Amerika nagyjait, 100.000 dollárt gyűjtött a jesiva felépítésére, berendezésére, 200.000-et üzemeltetésére. Most áll az erős vár, gondtalanságot biztosító hajléka 150 bachelornak, kiket így „szalónképeessé” akar tenni: „elég soká hevert a Tóra és művelője elhanyagolt sarokban”. Személyesen átkutatta a városi archivumokat, hogy *régi lengyel királyok egyetemi privilégiumait megszerezze az ő lublini világjesivájának*, melynek a legutóbbi napokban is 50.000 Zlotys szubvenciót eszközölt ki a kormánynál. Amint fényes internátusában nem hiányozhatnak a modern technika vívmányai, kezdve a gőz- és zuhanyfürdőkön, egészen a külön szabó- és cipésműhelyig, úgy az élő iskolaszervezetnek is minden ízében modernnek kell lennie.

Raw Schapiro a született pedagógus felismerte a szemléltető oktatás értékét és saját utasításai alapján több év munkájával nagy arányokban felépíttette a jeruzsálemi templom modelljét, — a jesiva egyik látványosságát — megcsináltatta a rituális fürdők, az állatok lélegző és emésztő szerveinek vázlatos mintáját. A tanítói előadást legnagyobbbrészt az öntevékenységgel pótolta. A tanulás csak a nagy, közös tanteremben történhetik, hangosan s tagoltan. „Jákov hangja”: estétől reggelig erős „őrségek” tartják fenn a folytonosságot. Dohányozni nem illik, a rabbi is csak purimkor szí el 1—2 szivart, minden alkohol ellenben szigorúan tilos: Lengyelországban népegészségi szempontból korszakalkotó intézkedés. *A napi egyórás séta kötelező.* Írott és meg nem írott szabályok ügyelnek a társak egymásközti érintkezésére. A legjobb bachurok esténként kiküldetnek, hogy a város felnötteinek siurokat tartsanak, visszaadván így nagylelkűen a kölcsönt, melyet egykor „napok” vagy egyéb támogatás formájában élveztek. A „dáf jaumi”, azaz az egész világon egyidőben tanulandó napi „egy lap Talmud”, valamint a Lublinban az egész zsidóság adományából irandó „Világszéfer” kifejlesztik az itteni ifjakban a széleskörű érdeklődést, az összességet átfogó „klallgondolatot”.

Mit nyújtott ezekután a szombat? Az ünneplés áhítatát, az imádkozás és buvárkodás lelki gyönyörűségét, egy napot, mely „egészében sabboth”. Befejezte pedig a napot és lublini élményünket a kedély és kellem fűszerezte „királynői lakoma”, mely hajnali négy óra tájban a beth-hamidrasban újjongó tapsok és tombolások közt eljárt körtáncban ért véget. „Uccu écó veszipor!” „Törjete csak ránk, tettel, szóval — mindhiába, mert velünk az Úr!” A karzaton, melynek csak kívülről van bejárata és így a város lakosságának van fenntartva, a szombat kimenetele óta százával várták az asszonyok, leányok, gyerekek a színes látványt. Megérte a fáradságot. Reggelre pedig az egyik jiddis napilap kövér betűkkel hozta a szenzációs riportot: *Professoren und Doktoren tanzen beim Mlave d'malke vom Lubliner Raw.*

A. lublini világjesiva vezetője Rav Schapiro, Lublin

Holder József: Messzi utakon

Valahol messzi utakon járok
És szívemben idegen harang bűg,
A hegyekről leszállt már az alkony
S fülemben messzi folyók vize zúg.

Ismeretlen e táj nekem. Talán
Valamelyik ősem járt erre rég,
Halk szárnyát meglibbenti az álom,
Mely oly szép kék és messzi mint az ég.

De mit ér az álom, mit ér e táj
És mit ér a szív, ha mindig csak fáj,
És ha ismeretlen, mit ér az út,

Míg a vándor fáradtan elalél,
Valahol hajó siklik. Ott a cél.
És boldog, aki végre partra jut.

Kramer Imre: Elmúlt a téllal

Elmúlt a téllal, mint a jégcsap — nyújtott derékkal, tárt szemekkel
és könnyű szívvel szép álmra: jó melegétől megolvadt a jég
ajkáról vékony pára szállt fel: felhők támadtak, langyos eső
felengedett a föld szívéből s gyermekszemétől kékebb
lett az ég
nyugvó testét a földbe tették: zsenge füvecskék jöttek
nyomban
finom porán szakállas búza — soha még annyi kalászt
mint idén!
ha friss kenyeret szeg apátok, barna meleg haját harapva
gondolatok én jó apámra: mert ott nőtt az ő porrá vált
szívén
— halk nedvei kényes testének elkeveredtek a patakkal
szomjú szarvasként futnék vízre: apám ízét hozza az
áradás
s akkor felemelem az arcom és böögök szarvasbikamódra
és böögök hosszan elnyújtottan és talán eljön értem
a vadász.

Lakos András: Vén platánfa

Vén platánfa, kit kéklő, büszke ég
alatt orvul megejtett az éj,
mely sötét, mint méla szem
bomlott szerelmes s végtelen
vágyaink mérge benne ás,
sorsod népem sorsával közös
rémítő és néma sorvadás;
féktelenség itt hiába lázad,
ős trón lépcsőjén őrt áll az alázat.
Törzsöd az égre hiába mereszted,
a szél bólogatva helyesli veszted
s az ég könnyet ejt hervadt lombjaidra.
Hős fa! Emeld fel tépett üstököd;
nézd, ott messze a fellegek mögött
véres pipacs a fésző hajnal!
Megejt a kék nagy végtelenség láza,
mert egy a kettőnk sorsa és halála,
de lelkünk a Multhoz vissza-visszatér.

SASS IRÉN: GYERMEKKORI ÉLMÉNY

Vendége elé tolta a finom egyiptomi cigarettával telt dobozt és hanyagul, előzékeny mozdulattal tüzet is adott. A félig alkonyati homályba borult, gazdagon berendezett férfiszobában kékesen villant fel az ezüst öngyújtó lángja és a kékes lángocska bevilágította a vendég arcát. Kemény és hideg arc volt az. Napszívott, durva arcbőr, szigorú, keskeny száj, fegyelmezett arcizmok, csak a sötétszürke szemekben bujkál most valami bizonytalanság, a várakozás feszült remegése.

Ezt a remegést nézte a házigazda egy percre, aztán lassan megszólalt:

— Eljártam az ügyedben.

A vendég szemhéjjai megrebbentek:

— Igen...

— Még tegnap. Amint a leveledet megkaptam...

Kis, mesterkelt szünetet tartott. Közben maga is rágyújtott:

— Az állás rendelkezésedre áll.

Amaz felugrott. A kemény és merev fej hirtelen életre ébredt. A fegyelmezett arcizmok felszabadult mosolyban húzódtak szét. És két csontos, kemény kéz lendült a házigazda felé:

— Hogyan köszönjem meg... hogyan fejezzem ki a...

A házigazda közbevágott:

— Kérlek... — mondta elutasító gesztussal —, ezt befejeztük. Az állás rendelkezésedre áll. Annyit még bevallhatok, hogy nem ment könnyen. A vállalatok vezetésében ugyanis már vagy tíz éve nem veszek részt. Elég kemény harcot vívtam. De sikerült. És ez a fontos.

A vendég ideges mozdulattal simította hátra a haját:

— Nem is sejtheted, méltóságos uram — mondta most már ünnepélyesen és mély hangon —, mit jelent ez nekem. Azt hiszem, tudod, milyen nehéz manapság a magamfajta leszerelt katonának elhelyezkedéshez jutni. Nem gondoltam, hogy téged is kénytelen leszek zavarni... nem is hittem, hogy emlékszel... hogy gondolsz még rám...

— Ó, sokat gondoltam rád! — mondta a házigazda furcsa mosollyal.

Amaz nem látta a mosolyt. Könnyedén felsóhajtott:

— Kedves töled... Pedig, ugye, régen, nagyon régen nem találkoztunk... Harminc éve talán, hogy utoljára beszélünk egymással... két gyerek... ugyebár?...

S egy árnyalattal lágyabban tette utána:

— Isten tudja, a gyerekkori emlékek a legmélyebbek. Talán azért, mert a legszebbek. Nem gondolod?

A házigazda röviden, nyersen felnevetett:

— Nem lehet erre ilyen egyszerű tömonddal felelni. Mert én például azért emlékeztem rád oly világosan és tisztán, annyi év után is... mert...

— Mert...

— Mert neked köszönhetem életem első, legcsúnyább emlékét...

A másik meghökkent:

— Hogy értsem ezt, kérlek?...

— Úgy, ahogy mondom, kérlek.

— Meg kell bocsátanod... de én... én ilyesmire nem emlékszem... s közben rezesbarna arca egy árnyalattal még vörösebb lett, mert igenis, ugyanabban a pillanatban, mikor kimondódott, már szinte kísérteties világossággal emlékezett egy jelenetre, egy olyan jelenetre, melyet éppen most, éppen itt akart legjobban elfelejteni...

S zavarában megismételte:

— Nem emlékszem...

A házigazda hangja türelmetlenebb lett:

— A nagyapám szobájára... Zalabogdánban... nem emlékszel?...

— Ó, arra, igen... A jó öreg doktor szobájára... hogyne... — mondotta ideges lassúsággal és az izgalomtól kiszáradt torokkal. — Azt hiszem, ott... ott láttuk egymást először... Te, azt hiszem, ott nyaraltál... nagyapádnál... nem?!

— Látod, pontosan emlékszel.

— Erre igen... de ez... ez minden. Hogyan kerültem oda, mi történt és mi az, ami neked... ami neked kellemetlen... amint mondtad... arra már abszolúte nem emlékszem.

S közben ismét mélyen elvörösödött, mert ismét nem mondott igazat. Mintha tegnap lett volna, látta a szőnyeges, neki tündérszépnek tetsző, úrias szobát, az öreg, szakállas doktort az íróasztal mellett s térdén egy sápadtarcú, komoly és hallgatag fiút. Különös! A szemei éppen ilyen várakozóan függtek akkor is rajta... és ugyanaz az érzés kezd ismét, lassan elhatalmasodni benne...

— Azt hiszem, a nagyanyámmal voltam ott — mondta bizonytalanul, csakhogy megtörje a csendet, mely kínosan feküdt a szobán —, emlékszel még a nagyanyámra?!

Amaz bólintott:

— Igen. Emlékszem. Nagyon jól. Talán jobban, mint te magad. Az első rettenetes ijedelmet neki köszönhettem.

— Szegény nagyanyámnak...

— Üvegházi növény voltam, féltett, óvott, egyetlen gyerek. Az életből eladdig csak a szépséget, a harmóniát ismertem. Nem tudtam, hogy mi a fájdalom, s fogalmam sem volt róla, hogy a felnőttek is tudnak sírni...

— A nagyanyád volt az első felnőtt, akit sírni láttam. Szegény, megtört, beteg öregasszony... Még most is előttem van arcának minden hervadt ránca, amint végigfolynak rajta a könnyek és tisztán fülemben cseng elfuló, rekedt, halálos hangja...

— Neked úgy látszik nem volt ujság az ilyesmi. Bamba és bámész könnyel álltal és meztelen talpa-

dat a vastag szőnyeghez dörzsölgetted. De én... én megrettentem. Kicsiny, ártatlan szívembe belenyilalt a félelem valami nagy, ismeretlen rettenetéstől, ami olyan rettenetes lehet, amelyet el se lehet képzelni, hiszen a nagyanyád sírvafakadt tőle, a nagyanyád, aki pedig nem gyerek volt, hanem felnőtt. Akkor ugyanis még nem tudtam, hogy a felnőttek is tudnak sírni.

A másik elmosolyodott:

— Érzékeny, kis „pesti“ voltál, igen, most már emlékszem... Azt hiszem, te is sírni kezdtél...

— Tele torokkal, kétségbeesetten és lesújtottan. Azóta se tudtam úgy sírni...

— Igen, igen, világosan emlékszem. Aztán a nagyapád kiküldött minket az udvarra...

— Pontosan így történt.

A vendég megkönnyebbülten felnevetett:

— Ó, hát ez volt az?... Igazán nagyon sajnálom, hogy szegény, öreg nagyanyám olyan kellemetlen emléket...

A házigazda hirtelen és heves mozdulattal felugrott helyéről. Néhány lépést tett a szoba sarka felé, aztán élesen szembefordult vendégével:

— Ez mind nem volt fontos. Hanem, ami aztán történt.

— Még történt valami?

— Kint az udvaron, igen, bizonyosan emlékszel.

S aztán, he sem várva a feleletet, gyors mozdulattal visszaült helyére:

— Mindketten felnőttek vagyunk. Több, mint három évtized mult el azóta. Talán ostobaság, hogy elmondom, de olyan mély, olyan égő emlékem, hogy most, mikor a véletlen ismét elém hozott, nem tudok ellentálni... Meg kell hallgatnod...

— Kérlek... hallgatlak — mondta a vendég kissé sápadtan.

— Üvegházi növény voltam, már mondtam. Csáládódom bálványa. Kis prince. Nagyapámat a világ leghatalmasabb emberének tartottam s magamat — az ő unokáját! — a sérthetetlennek és sebezhetetlennek. Világosan látom, hogy álltam akkor ott, veled szemben, kis, rongyos parasztsuhanc, a fehér, finom, kis matrózruhában, lakkcipősen, vigyázva kikerülve a tócsákat, mert ösztönös irtózás élt bennem minden iránt, ami nem volt tiszta. S látalak téged. Vad és elszánt szemekkel nézel rám, ellenségesen és gyűlölettel. Aztán egyszerre felkapod a fejedet:

— A nagyapád zsidó! — mondod mély megvetéssel. — Bűdös zsidó!

— Meghökkenem. A durva hang s különösen a durva jelző, melyet én egészen fizikailag értelmeztem, szinte fejbevágtott. „Bűdös“, mondtad a nagyapámra, aki a világ leghatalmasabb embere. Összeszorult a szívem:

— Nem igaz — mondtam kínlódva és szeliden —, az én nagyapám nem bűdös.

— De bűdös zsidó! — ismételted konokul. — Minden zsidó bűdös. Az apád is, az anyád is...

Forgott velem a világ. Úgy éreztem, hogy fejbe-

verték. Nem akartam hinni neked s közben nyers és határozott hangod szinte kényszerített rá, hogy higgyek neked. Oltárokat törtél össze bennem, mindent és mindenkit meggyaláztál bennem, aki nagy, szép, nemes, hatalmas volt addig nekem. Nagyapám, apám, anyám, ezek a földöntúli, csodálatos lények, akiknek szép és tiszta arcába eladdig olyan rajongó alázattal néztem, — neked, a mezitlábás, piszkos parasztyereknek, — bűdös zsidók voltak.

— Nem igaz! Nem igaz! — próbáltam védekezni a rombolás ellen és félelmemben ismét sírni kezdtam. — Nem igaz!

— De igaz! És te is bűdös zsidó vagy! — folytattad kérlelhetetlenül.

— Ez még jobban meglepett. Magamról hittem el a legkevésbé. Magamban voltam a legbiztosabb. S most már ébredező daccal fordultam szembe veled:

— Nem igaz! Én nem vagyok bűdös. Én minden nap új ruhát kapok és minden reggel megfürdetnek.

— Úgy éreztem, hogy letromfoltalak, legyőztelek és megszabadultam valami kínos és nyomasztó dologtól. Büszkén, nyugodtan és fölényesen néztelek. Ismét megsebezhetetlennek és sérthetetlennek éreztem magam.

— S ekkor valami rettenetes történt. Hirtelen lehajoltál, a trágyadombról egy marék trágyát kaptál fel és nyers, durva nevetéssel az arcomba vágta:

— Na zsidó, most már bűdös vagy!

A házigazda hangja, mely a visszaemlékezések alatt visszafojtott forrósággal égett, most egészen elhalkult:

— S mikor a nagyapámhoz futottam, sírva és felháborodástól égve s mikor azt vártam, hogy kénköves haraggal, mennydörgéssel és villámlással fog lesujtani rád, akkor szegény, szelíd, öreg nagyapám reszkető, ráncos kezeivel letörölte beszennyezett kis arcomat és szomorú, kelletlen hangon csak ennyit mondott:

— Hagyd, fiacskám... ilyenek ezek mind...

— S akkor nekem meg kellett értenem, hogy a kis, vigyorgó, maszatos, rongyos ördögfióka nagyobb és erősebb, mint az én hatalmas nagyapám...

A vendég remegő kezekkel törölte végig verejtékező homlokát:

— Én... hidd el... le vagyok sujtva... végtelesen szégyenlem magam... De hidd el azt is: nem a zsidót, az urat gyűlöltem benned...

— Nem az urat, a zsidót gyűlölted bennem. Mert ugye a földesúr fiának arcába sose vágta trágyát?... És itt van a nagy, az ősi, az engesztelhetetlen különbség. Ezért tudta te engem, tízéves parasztkölyök olyan mélyen megsebezni, hogy még ma, harmincöt éves férfikoromban is érzem.

— Ezt nem mondod komolyan.

— Komolyabban, mint hiszed. S e pillanatban talán jobban érzem, mint te, hogy itt, ilyenkor képződik a szakadék zsidó és keresztény között s hogy ez a szakadék talán soha... sohasem hidalható át...

Amaz felállott és az egyre erősebb homályon keresztül igyekezett a házigazda arcába látni:

— Ezek után... most, hogy ezt elmondtad... éppen most... majdnem azt, hogy gyűlöltél... talán gyűlölsz... nem értem... nem tudom...

A házigazda legyintett:

— Ne értsd félre, — mondta határozott hangon — az állás rendelkezésedre áll...

— De... éppen ezt nem értem. Ha így van, hát miért?...

A házigazda vállat vont:

— Megtettem. Kértél. És módomban volt. Mert tudom, hogy rá vagy szorulva. Vagy — mert a jótékonykodás, nálunk, zsidóknál gyakran egészen személytelen dolog. Nincs köze a szeretetnek és nincs köze — a gyűlölethez...

A vendég egy percre elgondolkozott:

— Mi hát ez tényleg bennetek, zsidókban? — kérdezte aztán lassú és bizonytalan hangon. — Gyengeség? Gyávaság? Vagy csakugyan az a bizonyos bibliai jószág talán? — tette utána, félreérthetetlen gúnnyal a hangjában.

A házigazda kezét nyújtott:

— Egyik se — mondta ridegen. — Ősi zsidó nyavalya. Szamárság.

Erősen kezét fogtak. Hidegen, csaknem ellenségesen váltak el.

Fodor Fülöp: Kit fog vádolni az ifjúság?

Járva városokban és községekben, figyelem a zsidó ifjúság lelkivilágának fejlődését, látom a sívárságot, amely mögött ott lappang a sóvárgó vágy egy szebb, tisztultabb, emelkedettebb jövő után. És önkéntelenül felvetődik bennem a kérdés: kit fog vádolni ez az ifjúság azért, hogy elmulasztották közelebb hozni a zsidó szépség forrásaihoz, közelebb a zsidó ideálokhoz, amelyek tartalmát, erősséget és szilárd talaját adhattak volna életének? Kit fog vádolni az ifjúság azért, hogy üresség kong a lelkében, amely a nemesnek, a szépnek befogadására termelt? Kit fog vádolni az ifjúság, hogy megfosztották őt a legacélozabb fegyverzettől, amely a multban minden küzdelemre megedzette és sérthetetlen vértességgel állította a jövő harcai elé?

A zsidó ifjúság nagy részének hozzáférhetetlen az a szellemi kincs, amely a zsidó tanításoknak foglalatja, az iskolában nem tanították meg a héber nyelvre és más nyelveken sem ismerhette meg azt a lélekfejlesztő etikai tartalmat, amellyel a zsidóság az emberiséget megajándékozta. A zsidó irodalom pangásáról panaszkodnak mindenfelé, de vajjon nem azok-e bűnösök ezért a pangásért, akik gazdasági életük bástyái mögé barrikádozzák el magukat és nem engedik, hogy a szellemi élet reflektorai sugarakat vessenek feléjük? Az első és legsürgősebb „leépítés” náluk a zsidó könyv, zsidó írás és nem látják, hogy a legérzékenyebb ponton teszik sebezhetővé az új

Ab Kahan, a newyorki „Forverts” szerkesztője
M. Weiner Dykaar szoborműve a jeruzsálemi Nemzeti
Muzeum számára

zsidó generációt, amely gyökértelenül ide-oda ingadozva elveszti minden ellenállását a létharcban és oltó és méltatlan szórakozásokban keres menedéket. És sokszor — amint a legutóbbi időkben sűrűn történt — tragikus helyzetekbe sodródik az ifjúság, amely zsidóságából kitépődve idegen környezetben veli megtalálni az üdvösségét, amely végül a legkeserűbb csalódásokhoz, diszharmóniákhoz, meghasonlásokhoz és életmegtagadáshoz vezet.

Kit fog vádolni az az ifjúság, hogy nem adtak a kezébe zsidó írásokat, melyekből megismerhette volna népének eszményeit, multjának és jelenének értékeit, jövődjének reményseit? Kit fognak vádolni a lányok, akiknek nem adtak alkalmat megismerni a zsidó anyai ideál lélekemelő példaképeit, a zsidó nő hivatásának magasztosságát?

Zsidó kultúr-leányegyesületek gyakran keresnek utat, hogy működésüket kiemeljék a szokásos „tánc-rekordok” versenyéből, de nem ismerik a lényegét, mely tevékenységüket csakugyan a zsidó kultúra ösvényére terelhetné. Mert hiányzik a zsidó műveltség alapja. És kit fognak vádolni azért, hogy a zsidó szülői háztól távoltartottak mindent, ami zsidó?

A zsidó történelemben csodálatos példáit látjuk, milyen áldozatokat hoztak a legsúlyosabb gazdasági viszonyok között a zsidó szellem ápolásáért. Vajjon a „takarékoság” jelszava menteni fogja-e azokat, akik ezzel ott követnek el mulasztást, ahol a legtöbbet veszhetnek?

PATAI JÓZSEF: GLOSSZÁK EGY NAGY TEMETÉS KÖRÜL

A „Nyitrai Lapok“ gyászkeretes számát hozta a posta. Fényképfelvételekkel a nagy temetésről. És hasábos gyászjelentésekkel, melyek hírül adják, hogy dr. Szilágyi Béla. Nyitra város első polgármestere, tartománygyűlési képviselő, az országos gazdasági tanács tagja, a Nyitrai Városi Takarékpénztár választmányának és igazgatóságának elnöke stb. stb. életének delén, munkássága zenitjén elhunyt. Temetése a feketébe borított Városházáról történt, felvonultak az összes hatóságok, a katonai és csendőrségi tisztikar, a városi képviselőtestület, az állami tisztviselők csoportjai. Miniszterek, államférfiak tartottak megrendítő gyászbeszédet az egyszerű deszkakoporsó fölött, melyet a végeláthatatlan tömeg könnyezett meg. A gyászfátyolos lámpájú uccák egész sorát el kellett zárni a közlekedés elől. Dr. Schweiger főrabbi pedig kiemelte, hogy mint Mózes, aki a királyi udvar fényében sem feledkezett meg elnyomott testvéreiről, dr. Szilágyi Béla is, bármilyen magasra lendült a pályája, hűséges zsidó testvér maradt.

Ki volt ez a dr. Szilágyi Béla? Vagy ahogy a város hivatalos gyászjelentése nevezi: dr. Vojtech Szilágyi, starosta masti Nitry? Hol találkoztam vele először?

Még a nyitrai jesiva növendéke voltam. A nagyhírű, jóságos Rabbi Mose Katz tanítványa. Akkoriban még nem foglalkoztak annyit a gazdasági krízissel. De a nyitrai Talmud-iskola anyagi helyzete bizony válságos volt már akkor is. A főrabbi szükségesnek látta kiküldeni két „felhatalmazottját“, hogy a vidéki községekben összegyűjtsék a „Tápláló Egyesület“-nek szánt hozzájárulásokat. Kemény téli napok voltak. És mire kiértünk ketten, tizenöt évesek a határba, majdnem elsodort bennünket a kegyetlen hófúvás. De az ifjúi dac kizárta a visszatérést. Mentünk, mentünk tovább községről községre, tanyáról tanyára és a hónunk alatt hűszkén szorongatott egyleti könyvek lapjai egyre több zsidó nevét foglalták a jötevés halhatatlanságai közé. Késő délután még át akartunk vágni a szomszéd faluba. Megrövidítjük az utat, gondoltuk, a fehér réten keresztül. Ropogott a lábunk alatt a megfagyott hó, melyből mintha apró fűszálak kandikáltak volna ki. De nem fű volt, hanem nád. És hirtelen egy erős recsegés, meg-ingott a talaj alattunk és ott kapálództunk halálra ijedten nyakig a mocsaras, nádas jégfoszlányok között. „Vigyáz az együgyűekre az Úr“ — mondja a zsoltáros. Valóban Isten csodája volt, hogy kikerültünk a veszedelmes helyzetből, félig úszva, félig mászva, jégbe és nádba kapaszkodva. Közben leszállt az este és a világító hómezőn keresztül testünkre fagyott ruhával rohantunk Emőke felé. Alig volt már bennünk lélek, mire a Schlesingerék kocsmájába értünk. Megdöbbenve fogadtak a házbeliék. Az „első segély“ és felruházás után azonnal ágyba fektettek. Társamnak semmi baja se volt. Rajtam kitört a láz. Napokig jóságosan ápoltak. És ekkor egészen mellém szegődött Béla fiúk, aki mint nyitrai gimnazista karácsonyi szünetét töltötte éppen otthon. A jesiva növendékei irigykedve vagy sajnálkozva tekintettek a gimnázium növendékeire. Aszerint, hogy földi vagy a túlvilági életüket mérlegelték-e. Hogyan láttam én akkor Schlesinger Bélát, már nem tudhatom. De azt éreztem, hogy valami különös jószág és odaadás áradt belőle. Testvéri szeretet volt. Egyre hozta a könyveket és felolvasott nekem. Mikor lábadoztam, megszólalt az asszony: „Most már héber könyveket hozzál, Béla fiam, és majd ő, a talmudista magyaráz neked, legalább tanulsz valamit.“ Így is történt. Mikor felépültem, dúsan megrakodva kocsira tettek. Béla bekísért a városba. A gimnazista és a talmudista testvéri szövetséget kötöttek.

Pár év múlva utólértem. Még egy sor jesiván és szemináriumon keresztül én is a nyitrai katolikus főgimnáziumba kerültem. Schlesinger Béla nem tartozott a jól tanuló diákok közé, de a jól cselekvők között mindig első helyen állott. Jószívűsége miatt mindenki szerette és szívesen segítette rögtönzött puskákkal, amik igen ártatlan fegyverek voltak. A hazai középiskolai „rosta“ gondolatának idején talán tanulságos lesz megemlíteni, hogy aki mint „végzett ember“ ilyen fényes pályát futott be és mint pártvezér, mint jogász, mint képviselő, mint közgazdász, mint városvezető a legnagyobb sikereket aratta, — milyen nehezen tudott a gimnáziumi tantárgyak Scillái és Charibdisei között hajótöréstől menekülni. Talán szabad felidézni egy érdekes epizódot. Egyik nyitrai felolvasásom alkalmából felkerestem nagyszerű piarista professzorunkat, Váry Gellértet, aki „a népek chászidjai“ közül való volt, aszkéta és rajongó, kemény padon aludt egész életén át és cellája tele volt aggatva ógörög hangszerekkel, melyeken játszani is tudott. Mikor bemutatkoztam az öreg bölcsnek, nehezen ismert reám. Aztán örömmel kiáltott fel: „Hát a Klein Jankó vagy? Isten éltesse!“ És azután ömlött belőle a szó: „Egyszer bejött hozzám egy igen derék, hatalmas ember. Bemutatkozik: dr. Szilágyi Béla. Bizony én ilyen nevű tanítványomra nem emlékeztem. Nem ismertem meg sehogy sem. Mire vendégem bánkódva mondja: „Hát ennyire megváltoztatott volna az idő, hogy nem lehet reám ismerni? O tempores, o mora!“ — Szer-vusz Schlesinger! — kiáltottam fel erre. — Hát te vagy az? Isten hozott! A hibásan idézett latin mondat után azonnal reáismertem!“ Így beszélt szeretettel a piarista rend római követe. És nem lett-e volna kár, ha akkor például „rosta“ működik és Schlesinger Bélát nem engedték volna a „felsőbe“, mert eltévesztette az o tempora, o mores-t?

Talán egy éve, hogy utoljára találkoztunk. A vonaton. Ő valami grófi nagybirtok jogi problémáinak megoldása végett utazott, én meg a modern palesztinai irodalomról szóló előadás tartására. Szerényen beszélt nekem legutóbbi sikereiről politika és közgazdaság terén. És fáradtságról, kimerültségről panaszkodott. „Palesztina? Héber irodalom? Én szociáldemokrata vagyok és ezen át várom a zsidókérdés megoldását. De a szívem mélyéig zsidó vagyok. Nálam rituális a háztartás és mindennap teflinben imádkozom. Persze Palesztina felépítéséért is. Mily szép volna a hajsztolt munka után pár esztendőtel Tel-Avivban élni, a tengerparton...“

Mégis ez az utolsó álom, mely oly ritkán teljesedik.

Megindultan olvasom a „Nyitrai Lapok“-ban a nagy temetés részleteit. Mily sok szépet, felemelőt tudtak mondani „Nyitra legjobb emberéről“ miniszterek, nemzetgyűlési képviselők, papok, politikusok. Külön kocsikon vitték a koszorúkat, köztük a tartománygyűlés, a Nemzeti Ház, a Majláth-, Nemes- és egyéb régi arisztokrata családok koszorúí és az országos szociáldemokrata párt hódoló koszorúja az oly korán elhunyt vezérének. Városi dalárdák és vonózenekar gyászzindulói versengtek a tömeg gyászának kifejezésében. Kellett, hogy legyen valami annak az egyéniségében, aki így tudott lelkeket hódítani. Még a temetőben, a nyitott sír előtt is folytak a beszédek. Dr. Markovic miniszter, Sala tanár és dr. Neumann Lajos, akivel együtt szőttük a nyitrai piarista gimnázium padjain a jövőendő álmait. Szegény Szilágyi Schlesinger Béla Vojtech, hamar fejezte be. Bizonyára az fáj neki odafönt a legjobban, hogy oly hamar abba kellett hagyni nem a pályát, de a jötevést, amit annyira szeretett.

ÚJ KÖNYVEK

„ABRAHÁM KÚTJAI“ (Beeroth Abraham) címen kiadja Prof. Klein Sámuel, a jeruzsálemi héber egyetem nagyhírű tanára édesatyjának, R. Abraham Cvi Kleinnak hátrahagyott munkáit. Eddig két rész jelent meg. A bevezetéből megtudjuk, hogy R. A. C. Klein 1853-ban született Györköny községben, a Kszav Szofer és más nagy mesterek kiváló tanítványa volt, 21 éves korában megválasztották rabbinak Szilason, ahol ötvenhárom évig működött, tanult és tanított, kutatott és írt jegyzeteket a Biblia és az egész Talmudhoz. Klein professzor egyelőre atyja válogatott responzumait adta ki, melyek a szerző nagy tudását, tekintélyét mutatják. Mindenfelől fordulnak hozzá kérdésekkel, nagy városokból a kis község rabbijához és ő felel szerényen és jóságosan. Egyes responzumok tárgyai kultúrtörténelmi érdekességük. 10. sz. *Egy asszony végrendeletben hagyta, hogy selyemruhájából frigyláda-függönyt, porocheszt készítsenek az ottani templom számára.* Szabad-e teljesíteni kívánságát? A döntés felsorolja az idevágó autorokat és végül igen mellett foglalt állást. Hiszen a Szentélyben a kijort, mosdómedencét a nők felajánlott fémtükreiből készítették el. Az anyag új formát öltött és szentté válik. 11. sz. Kérdés: *Szabad-e nem zsidó asszonytól ajándékot elfogadni a zsidó templom részére?* Döntés: Nincs ez ellen semmi aggály. Sőt régi zsinagógák emléktáblákkal örökítik meg keresztény jótevőjüket. A Szentélyben áldozatokat mutattak be az összes népekért. *Ha a nemeslelkű keresztény asszony úgy kívánja, héber imát is lehet mondani érte a zsinagógában és a Mazkirba is be lehet illeszteni,* épp úgy, ahogy imádkozunk a zsinagógákban a fejedelmekért. Prof. Klein hozzáfűzi jegyzetében, hogy a Talmud korából kiásott zsinagógákban is találtak emléktáblákat nem zsidó jótevőről. A 26. sz. kérdés szól *egy Szefer Tóra lefoglalásáról.* 27. sz. A város kisajátíttatja a Chevra Kadisának ajándékozott telket, *elfogadhatunk-e helyette állampapírokat,* vagy inkább más telket? Döntés igen bölcsen: Csakis telket fogadjunk el telek helyett. „Az állampapírokat megeheti a moly“... míg a föld örökké áll! 41. sz. *Felveheti-e Chevra-Kadisa tagnak, aki nem zsidó ritus szerint kötött házasságot?* Itt a döntés „nemleges“. Megtisztelni az ilyen embert nem kell. Ha tag akar lenni, esküdjön meg feleségével utólag a zsidó törvény szerint. 42. sz. Egy öngyilkos temetése ügyében humánusan dönt. *Fel kell tételezni, hogy a halál beállta előtt megbánta tettét* és így mint megtért, minden végtisztességbe részesítendő. 43. sz. Szabad-e valakinek lemondani a gyászshétről és szokásairól testvérének halála után azért, hogy kilencvenéves öreg szülei ne tudják meg gyermekük halálát? A szülők kímélése mellett dönt. „A gyász nem olyan fontos, hogy emiatt kockára tegyék a gyöngye öregek életét.“ 48. sz. *Szabad-e résztvenni orthodoxnak a Patronage-munkájában, melyet neológok alapítottak és vezetnek?* Kötelességük résztvenni s megmenteni a zsidó lelkeket. „Ne állj tétlenül felebarátod vére mellett“ — mondja a Biblia. Az orthodoxia 40 év óta nem hívott életbe közintézményt, még a jesivákkal sem törődik. Miért ne segítse a neológokat, mikor jót akarnak tenni?

Hasonlóképpen érdekes kérdéseket, feleleteket találunk responzumunk második részében, mely bevezetésül közli Kook palesztinai főrabbi elismerő véleményét Klein rabbi döntéseiről. Ebben a részben is sok az aktualitás és érdekesség. *Szabad-e nőknek parókát viselni?* Felsorakoznak az autorok. Egyesek szerint aggályos, hogy szabad-e halottnak a haját viselni. És a Talmudból kitűnik, hogy R. Jismael anyja saját haját viselte, csak be volt mindig takarva. Sabbath traktatus 103. „asszony kímélni szokta a

haját“. Egy régi autor tiltja a teljes hajlevágást, mert ez „férfi viselet“. Fiatal nő nem vehet fel ősz parókát a Mogen Avrohom szerint. Úgy látszik „fordítva meg van engedve“. 12. sz. *Szabad-e éjjel esküvőt csinálni?* Döntés: Szabad! R. Mozes Isserles *péntek este*, késői órákban adott össze egy házaspárt. A 19. sz. kérdés érdekes esetről szól. Egy asszony otthagyta az urát és más férfivel állt össze, a polgári válásba belement, nem akarja azonban elfogadni a rituális válólevelet és így az első férj tovább is kötve van. Kényszeríteni az asszonyt a get elfogadására nem lehet, mert „igen befolyásos körben él“. A döntés: megengedhető, hogy a férj újra megházasodjon, mert hiszen a többnejűséget csak R. Gerson késői rendelete tiltotta el, rituális szempontból tehát helyesebb ha megesküszik a férjet új feleségével, akivel polgári törvény szerint amúgyis együtt él már.

Ilyen és hasonló eseteket tár fel a második rész.

A héber művet Prof. Klein Sámuel a portó beküldése ellenében díjtalanul küldi az érdeklődő talmudtudósoknak. Cím: Jerusalem. Universita. P. J.

TARDOS-TAUSSIG ÁRMIN: Jelképes síremlékek מצבות (Szeged 1932.) A kitűnő művész, akinek munkáival a Mult és Jövő több ízben foglalkozott, összegyűjtötte azokat a szimbolikus síremlékeket, melyek a szegedi, temesvári és más zsidó temetőkben hirdetik az utódok kegyeletét és Tardos-Taussig kiforrott művészetét. A szépen kiállított füzethez Löw Immanuel írt méltató előszót, melyben mindjárt a héber „Morénu“ mester-titulusával is kitünteti a jeles művészt. Dr. Frenkel Jenő szegedi rabbinak a sírkőművészetről írt kis tanulmánya kíséri Tardos-Taussig 25 síremlékének reprodukcióját. Az izléses kiállítás Traub B. és Társa szegedi könyvnyomdáját dícséri.

LENKEI HENRIK: ISTEN TÁBORA

Jól tette az Imit, hogy összegyűjtötte Lenkei zsidó-tárgyú munkáit és így többek számára hozzáférhetővé tette ezt a költészetet, amelyben elejétől végig a tisztult, nemes világfelfogás tükröződik. Mikor Lenkei Henrik indult, akkor sok társa volt idealisztikus törekvéseiben, — de ma nagyon megritkult azok száma, akik „Isten táborát“ énekelik... És ezért talán még kedvesebb, még értékeesebb számunkra Lenkei költői hangja. az a hang, amely épp oly tisztán cseng, ha a nemes barát, Bánóczy emlékét idézi, vagy a festő Mannheimert üdvözli 70. születése napja alkalmából, — akár a Bölcs Náthán alakjának megszületését jeleníti meg, akár a zsidó történelem régi korszakaiba nyúl vissza...

Az egész kötet szimbólumaként idézzük e szép sorokat:

Mi el nem lankadunk soha!
Mi vagyunk Isten tábora!
Bár ostromolja céda had.
A hű csapat hátran halad.
Nem félve embert, csak eget,
Viszi a drága terheket!

A NÉMA ŐRÜLT ARCA.

KOMLÓS ALADÁR VERSEI.

Komlós ritka érzékeny poéta, az élet rengeteg jelenségére reagál, egy halk mozdulat, egy elgurult ócska gomb, egy kismacska lágy mozgása épp úgy megindítja lelkében a költői folyamatot, épp úgy költői látásra ingerli szemét, mint a szerelem, a szenvedés örök érzései, mint a Káinok és Ábelek soha nem szűnő ellentéte. A filológia békés elmélkedése mellől elszólítja a háború és költői ereje gvőzi ezeket a nagy változásokat, vele marad a kis város korzóján, a békés könyvtárteremben épp úgy, mint a „beomló Deckungok“ oduiban, és akkor sem hagyja el, mikor a

világégés után haza kellett térni, vissza kellett találni a polgári élet kis, de épp oly fájó csatáihoz. Néha kevés szóval meglepően sokat tud mondani és néhány mondatban egy darab élet teljes képét adja, így például „Hét és nyolc között” című kis kilencsoros versében.

DR SILBERFELD JAKAB: ESZMÉK ÉS ESZMÉNYEK

I. kötet. (Imák és nekrológok.) Békéscsaba. Dr *Silberfeld Jakab*, Békéscsaba kiváló főrabbi, békéscsabai működésének huszadik évfordulója alkalmából *Eszmék és eszmények* címen három kötetet bocsát közre. Az első kötet, mely most jelent meg, imákat és nekrológokat tartalmaz, a második népszerű vallási tanulmányokat fog adni, a harmadik kötet pedig a zsidó vallásbölcsezet történetét fogja nyújtani. Szép és bátor koncepció ennek a három kötetnek a kiadása. Szép, mert a népszerű zsidó tudományos irodalom eléggé elhanyagolt terület, szükség van minél több, népszerűen megírt zsidó könyvre, — és bátor, mert a mai gazdasági nehézségek nem veszik el szerző kedvét a mű kiadásától. A megjelent első kötet egy széles irodalmi műveltségű, költői lelkű és filozófiai gondolkodású szerzőt revelál, — helyesebben nem is revelál, mert dr *Silberfeld Jakabot* eddig is ilyennek ismertük. Imái és nekrológjai költőiek, melegek, közvetlen hangúak. A kötetet az *OMIKE* békéscsabai fiókja adja ki.

Dr Molnár Ernő

SCHALOM ASCH: DIE GEFANGENE GOTTES. Paul Zsolnay Verlag, Wien. Schalom Asch új regénye eltérést jelent eddigi irányától. A regény középpontjában egy problematikus nőalak áll, az amerikai keleti zsidó bevándorlók második nemzedékéből. A regénynek kétségtelenül legértékesebb fejezetei azok, melyekben Schalom Asch visszatér igazi témaköréhez, így például az a rész, amelyben az asszony őseinek történetét pergeti le előttünk. Mintha az író művészi ereje megsokszorozódna abban a pillanatban, amikor a zsidó élet humuszával érintkezik. Ezeknek a fejezeteknek köszönhető, hogy Schalom Asch új munkája több, mint egy átlagos szerelmi regény.

P.

IGROTH SZOFRIM. Sajtó alá rendezte és előszavakkal ellátta: A. R. Malachi. Kiadta dr. Simon Miller (New-york). Igen értékes munka kiadására vállalkozott dr. S. Miller, a Magyarországból származó ismert zsidó orvos, aki lapunknak is munkatársa és az amerikai zsidó társadalmi életben jelentős szerepet játszik. Az „Igroth Szofrim” című kötet neves héber írók leveleit tartalmazza, Smolenskin, David Gordon, Friedberg, Kantor, Kaznelson, Zöév Kaplan, Saul Pinchas Rabinovits, Lilienblum, Atlas, Sor és végül Gérsoni leveleit, melyeket barátaikhoz és író-társaikhoz írtak. A levelek, melyek egy kivételével most jelennek meg először nyomtatásban, különböző lelkületű és temperamentumu emberek írásai, de egy közös vonás van mindükben: összeköti őket a cionista érzés, a Szentföld szeretete. Ezt a kötetet egy egész levélgyűjteménysorozat fogja követni, mely szintén Malachi szerkesztésében és dr. S. Miller kiadásában fog megjelenni.

ALFRED TOLNAI: DIE ZWÖLF TITANEN

Tizenkét zenetítán életének egy-egy erősen jellemző, hangulatos epizódja ihlette meg Tolnait, akit olvasóink nagy része a Dreyfus-pörről írt kitűnő könyve nyomán bizonyára ismer, ez újabb művének megírására. Érdekes, finoman megrajzolt novellák keretében jeleníti meg hősei életének egy-egy epizódját, mindig az embernek és korának, a művésznak és környezetének jellemzésére törekedve.

RADNÓTI JÓZSEF: KORNFELD ZSIGMOND. (Szerző kiadása.) Érdekes, megkapóan, elevenen megírt munka.

Mi lehet írni való egy pénzember életén, mi lehet érdekes egy üzleti karrieren, gondoljuk, amikor kezünkbe vesszük ezt a könyvet. De aztán, alighogy belekezdünk, felébred érdeklődésünk. Egy élő, érző ember áll előttünk, élete, elindulása, emelkedése, eredményei, az egész mint egy való-ságos regény. Külön fejezet van szentelve Kornfeld Zsigmondnak, az embernek, az előadónak, a politikusnak és ezekből színes egészként tevődik össze Kornfeld Zsigmond markáns alakja. Ez a róla szóló könyv valóban tiszta és szép hangon hirdeti az utókornak a zseni és igaz ember halhatatlanságát.

HOLITSCHER ARTÜR: A VISZONTLÁTOTT AMERIKA. (Nekudah-kiadás, Munkács, 1931.) Éles szemmel, hideg megbírálással látja meg a szerző mindazt, ami Amerikában az utolsó két évtized alatt megváltozott, fejlődött, vagy visszafejlődött. Az amerikai társadalom két pillérét Holitscher a gazdasági jólétben és az annyi körül-vitatott alkoholtilalomban látja. A síma, gördülékeny fordítás Sas Andor munkája.

JEKUTIEL WEISZ: D'VAR HAMALKO. (A királynő szava.) A haftórák magyarázatát és a tórával való összefüggésük kimutatását tartalmazza. A szerző értékes könyvét elhunyt felesége, Malka bath Chajim Jakob Blau emlékének szenteli. A könyv ára 4 P. Megrendelhető a „Hagyomány” szerkesztőségében (dr. Stein Artúr) Király-u. 14.

KARL LIEBLICH: WIR JUNGEN JUDEN. Drei Untersuchungen zur jüd. Frage. Stuttgart 1931, Zonen-Verlag, 160 o. Ez a könyv, amint alcíme jelzi, három előadást tartalmaz, melyek a zsidó mult, jelen és jövő problémáját tárgyalják. A harmadik részben megoldást is ad Karl Liebllich, mégpedig egészen újszerű, de figyelemreméltó megoldást. Ez az *interterritoriális nemzet* új eszméje. Liebllich szerint a zsidóság nép, nemzet, faj, de ellentétben a többiekkel, nincs egy ország szűk határaihoz kötve. Hazája az egész földkerekség, hivatása, hogy egy „Gürtel- und Mörtelvolk” legyen, egy nép, mely átfogja a földet mint egy öv és összetartja a népeket, mint a habarcs a téglát.

HEINRICH HAMPEL: DIE DAEMONEN IM ALTEN TESTAMENT. Dr Benno Filser-Verlag G. m. b. H., Augsburg. Érdekes, néhol azonban túl messze vezető következtetéseket von le a szerző a Szentírás azon kevés passzusai-ból, melyek a régi szellemekben és démonokban való hitre utalnak. Zsidó szempontból különösen a második fejezet értékes, mely azt tárgyalja, hogy miként ítéli meg a biblia a démonizmust. Itt bemutatja és értelmezi a szerző azokat a bibliai részleteket, melyek a démonizmust a pogány szokások közé sorolva, teljességgel elvetik és elítélik. Itt láthatjuk, hogy milyen elszántan vette föl a Szentírás a harcot a nép körében még fennmaradt démonhittel és milyen hamar sikerült magasrendű erkölcsiséggel legyőznie és kiírtania azt.

A napokban megjelenik

Edmond Fleg (Paris): Miért vagyok zsidó?

A modern zsidó problémájának újszerű megvilágítása. A felelet, melyet minden zsidónak meg kell adnia a kérdésre

Mult és Jövő kiadása
Ára 2 pengő

ZSIDÓ HUMOR

A TOLVAJOK AZ ÉGBEN.

R. Leib, a spoloi cadik szét szokta osztani egész jövedelmét a szegények közt és nem tett különbséget, kin segített, ha reászorult. Még tolvajokat is támogatott, ha inségükben hozzáfordultak. A hiveknek ez nem tetszett.

— Hogyan, rabbi? Hát tolvajokat is szabad segíteni?

— Nem baj — felelte szelíden a spoloi cadik. — Előfordul olykor, hogy odafönt bezárják az Irgalom kapuit, akkor felküldöm az én tolvajaimat és azok feltörik a záradakat...

És a hivek megértették a cadik szavainak szimbolikus voltát. Talán éppen ez a túlzásba vitt jóság nyitja meg az égi Irgalom kapuit...

TE MONDHATOD, HOGY A LÁNYOM VAGY.

R. Chajim, a sanzi cadik nagy szükségben élt és amit a hivektől kapott, azt mind az utolsó fillérig tovább adta szegényeknek. Mikor a leányát összeházasította a hornostopoli rabbi fiával, a rebecen szép kelengyét készített, hogy imponáljon a nászainak. Néhány nappal a lakodalom előtt egy szegény asszony jött sírva: „Szent Rabbi, szegény özvegyasszony vagyok, közeledik a leányom esküvője és egy szál ruhám sincs a számára. Rettentő szégyen!” A cadik odasietett a szekrényhez, kivette leánya kelengyéjét és odaadta a szegény özvegyasszonynak. Mikor menyasszony-leánya ezt látta, sírni kezdett: „Apám! És mit fogok én csinálni? Hogyan megyek majd a mennyezet alá?”

— Se baj, gyermekem — vigasztalta leányát a cadik — azt fogod mondani, hogy az én leányom vagy...

A LEGJOBB TÁRS.

Az apti cadikhoz vezető uton élt R. Chájim Kvaszilo-
lover, a jámbor korcsmáros, akihez a hivek be szoktak térni egy kis felüdülésre és azért is, mert el volt terjedve, hogy amit R. Chájim valakinek kíván, az mindig beteljesedik. A korcsma éjjel-nappal tele volt szegény emberekkel, akiket R. Chájim vendégül látott. Egyszer maga az „apti” is eljött megnézni a korcsmárost. És neki megval-
lotta ereje titkát:

— Nagy nyomorba jutottam, családom majdnem éhenhalt. Egy fillér sem volt a házban. Ekkor a feleségem biztatott: Talán valami társat kellene keresni. Én meg kimentem az erdőbe és gondolatokba merülve kitört belőlem a szó: Istenem, te tudod, hogy sohasem törekedtem gazdagságra, csak kenyérre gyermekeim számára... Egy falat sem volt még ma a házamban. Most menjek keresni társat, aki szintén hús és vér, mint én, hogyan bízhatom benne? Én csak Tebenned bízom, Atyám... Talán Te lehetnél az én társam, Világ Ura... Biztosítlak, minden bevételt megosztok veled pontosan, a felét odaadom a te szegényeidnek... És ekkor lenéztem a földre és meglepetésemre ott csillogott néhány arany tallér. Hazasiettem, meg útközben vettem kis árut a kocsmába. Azóta megfordult a sorsom. Úgy éreztem, hogy Isten az én társam. És én azóta pontosan a bevétel felét külön fiókba teszem és kiosztom Isten szegényei között.

Mikor az apti ezt hallotta, felemelte szemeit az ég felé és így szólt:

— Boldog lehetsz, Világ Ura, hogy ilyen becsületes társra találtál.

A ZSIDÓ MAGYARÁZ

Egy paraszt kérdi zsidó ismerősétől: Mi a táviró „fortély”? Megnyomnak egy gombot Varsóban és elhallatszik Berlinbe?

— A fortély egyszerű — magyarázza a zsidó. — Kép-

zelj el egy kutyát, a farka Varsóban van, a feje Berlinben: meghúzkod a farkát itt és ugat ott.

— Hát rendben van, már értem a drótos távirót, de hogy van a dróttalan táviróval?

— Ugyanaz az eset, — feleli a zsidó — de kutya nélkül... (A Kol-noa héber lap humorából.)

AZ ÍRÓ FIA

A novellairó fia szeretett túlozni és hazudni. Apja ezért elpáholta. A gyermek sírt, aztán megvigasztalódott:

— Nem baj, apám, ha nagy leszek, pénzt kapok a hazugságokért ép úgy, mint te...

IRGALOM...

— Zsidók, könyörüljete, adjatok egy sillinget, hogy el tudjak jutni a családomhoz! — könyörgött valaki az utcán Tel-Avivben.

— És hol van a családot? — kérdezték.

— A moziban — volt a felelet.

R. JISZROEL ÉS A SZOMBAT

R. Lemmel: R. Jiszroel, miért vagy oly szigorú arra, hogy fiaid megtartsák a szombatot, míg te magad nem is ügyelsz úgy erre.

R. Jiszroel: Egyszerű a dolog. Írva van: „És őrizzék meg Izrael fiai a szombatot“...

TOLLHEGYRŐL

CSAK AZ AMERIKAI RÁDIÓN TÖRTÉNHELIK

Amiről a newyorki nagy lapok is oly szépen megemlékeznek. Hogy zsidó rádióelőadások jubileumát ünneplik. Persze a rádióknak még nem lehet ötvenéves jubileuma. De Amerikában kisebb időegységekre vannak beállítva. Április hó 14-én lett öt esztendeje annak, hogy a bronxi hitközség tudós főrabbi, dr. *Schönfeld* Lázár, a WPCH rádióállomásáról első zsidótárgyú előadását tartotta. Azóta rendszeresítették ezeket a zsidó kultúrelőadásokat. Sőt a rádióállomás igazgatója az öt éves dátumot külön díszprogrammal ünnepelte meg, amelyen dr. *Schönfeld* főrabbin kívül *Deutsch Bernát*, az amerikai zsidó kongresszus elnöke és még számos kiválóság „adott le” zsidó témákról. *Jacob Jakobovitz* és *Hyman Gertler* főkántorok pedig zsidó dalokat énekeltek. A mi budapesti rádiókon még nagyon távol vagyunk ilyen jubileumoktól. Dacára annak, hogy most már egyenes összeköttetés van innen Amerikával.

„NEM ELÉG A FOKOS, VAGY A GUMIBOT“...

Stern Samu mondotta győri előadásában ezt a mindenkép helyes axiómát: „Nem azt akarom mondani, minthogyha más felekezetben nem volnának oly értékes erők, mint a zsidóságban, hanem állítom igenis azt, hogy az, hogy valami értékké váljék, az már egy bizonyos fejlődés processzusának az eredménye. Az, hogy a zsidó jó kereskedő és jó bankár és gyümölcsöző lendületet tud adni iparnak, kereskedelemnek, mezőgazdaságnak, az hosszú idők, egész generációk fejlődésének eredménye, amibe nem lehet csak úgy egyik óráról a másikra beülni. Ehhez nem elég a gumibot, vagy a fokos, amivel el lehet kergetni azt, aki bent ül valamely pozícióban, hogy helyébe üljön aztán más, ehhez őseitől örökölt tudás, apáról fiúra szálló tapasztaltság, generációknak ráneveltségéből fakadó rátermettség kell.“

TAPSOLNAK A HÉBER SZÓNAK.

A Chevra Kadisa legutóbbi közgyűlésén történt, hogy Dési Géza beszélt a Szent Egyet hivatásáról és egyik mondata befejezésül idézte az isteni ítélet igazságában

való megnyugvásnak hagyományos héber mondatát: „*Boruch dáján emesz*“ Mire hirtelen tapsba tört ki a hallgatóság lelkesedése. Miért tapsolnak ehhez, hogy „boruch dáján emesz“? — kérdezték többen, különösen azok közül, akik tudták, mit jelent ez a három héber szó, amelyet a halál-hír fogadásakor, illetve a halál beálltakor mond el a jámbor hozzátartozó? Pedig a felelet igen egyszerű. Nem a mondatnak tapsoltak, hanem a héber szónak. Öntudatlanul is kél a zsidó lelkében az öröm, ha héber szót hall, különösen ha laikusok ajkáról hallja és úgy érzi, hogy a héber szó megbecsülésében benne rejlik a zsidó múlt, sőt a zsidó jövő megbecsülése is. Ezért tapsoltak akkor is, amikor *Friedmann* Ignác kijelentette, hogy ő kritikát akar mondani és nem dicsérni, mert a folytonos dicsérgetés: „*chukasz hagoj*“, ellenben a mózesi törvény azt mondja, hogy „*hocheach tochiach esz amiszechó*“, kritikát gyakorolj felebarátod felett, de mindjárt hozzáteszi, hogy „*veohávto leréacho komocho*“, szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. A kritikát szeretettel kell gyakorolni és kritikát kell alkalmazni akkor is, amikor szeretetet gyakorolnak. És dr. *Friedmann* Ignác kritikáját is szeretettel hallgatták — talán szintén a héber szavak miatt.

ROSTVOROVSKY KAROL HUBERT GRÓF.

Ez a neve a legelismertebb lengyel drámaírónak, akit a napokban a lengyel kormány a legmagasabb irodalmi díjjal tüntetett ki. A varsói „*Hajnt*“ c. nagy napilap érdekes méltatást közöl ebből az alkalomból Rostvorovsky grófról. Drámái történelmieket (Kaligula, Judás Iskariot) és mai tárgyuak (Antikrisztus, Meglepetés, Visszatérés). Az „*Antikrisztus*“ című darabja zsidógyűlölettől izzik. Szerencsére nem került előadásra, különben izgató hatása veszedelmes lett volna. A gróf egyébként szóban is hirdette a zsidógyűlölet evangéliumát. És ekkor meglepetés történt. „*Meglepetés*“ című darabjában valósággal dicsfényt övez egy zsidó homloka köré, aki a dráma egyetlen humanus, emberséges alakja. Mikor a darab színrekerült, a közönség bámult és csodálkozott. Rostvorovsky gróf megtért? Igen, a költőben, a művészhöz megszólalt a lelkiismeret és jóvátett mindent, amit a zsidók ellen vétett. A lengyel kormány pedig éppen ezt a darabot méltatta a legmagasabb kitüntetésre, ami szintén igen érdekes és tanulságos. És érdekes még az is, hogy Rostvorovsky grófot a Palesztina-építés munkája térítette meg. Ez tette szimpatikussá előtte az addig gyűlölt zsidót. „A zsidók a lengyel irodalomban — mondotta egyszer — hotel-embe-
rek és én csak azokat szeretem. akiknek otthona van.“ A palesztinai otthon-építés megváltoztatta a gróf véleményét a zsidókról is.

BEREGI OSZKÁR 100 PENGŐT KÜLDÖTT
A CHALUCOKNAK

A *Pro Palesztina Szövetség* áprilisi estjén dr. *Friedmann* Ignác elnöki megnyitója után dr. *Heller* Bernát a Talmud és a Midrás legendáit ismertette, amelyek mindig arról tanuskodnak, milyen becéző szeretettel viseltetett a zsidóság mindig a Szentföld iránt. A közönség hálásan fogadta a nagy tudós előadását. Majd *Beregi Ármin* ismertette a mai Alija-mozgalmat. Rendkívül érdekes volt az a megállapítása, hogy *míg az általános adózás fejenkénti kvótája az egyes országok szerint 30 P-től 100 P-ig terjed, addig a szentföldi építéshez a zsidóság átlag fejenként 1 P 20 fillérrel járul hozzá, a magyarországi zsidóság pedig csak fejenként 16 fillérrel, míg a ma már Palesztinában lévő magyar zsidók dolgozó csoportja sok száz-ezer pengőjébe kerül a Jewish Agencynek. Palesztina tehát inkább ad a magyar zsidóságnak, mint kap tőle. Palesztinában lehet dolgozni. Míg az egész világon nagy munka-*

nélküliség van, Palesztinában munkásokat kérnek mindenfelől. Kettős missziót teljesítenek tehát azok, akik az itt elhelyezkedni sehogy sem tudó ifjakat áhított céljukhoz segítik. Lelkes taps fogadta *Beregi Ármin* előadását.

Utána dr. *Patai József* elnöki zárószavaiban annak az óhajnak adott kifejezést, hogy bár eljutna *Beregi Ármin* szava az egész magyar zsidósághoz. Majd bejelentette, hogy *Beregi Oszkár*, a nagy művész 100 pengőt juttatott el hozzá a magyar chalucok chederai falu-alapítása javára. A közönség *Beregi Oszkár*t lelkesen éljenezve fogadta dr. *Patai* bejelentését. Majd dr. *Friedmann* Ignác kijelentette, hogy dr. *Patai József* óhaja teljesülni fog és *Beregi Ármin* előadását a *Pro Palesztina* külön füzetben el fogja juttatni az egész magyar zsidósághoz.

LÖW IMMÁNUEL: SZEMÉREMOSZLATÁS

Lapzártakor kaptuk Löw Immanuel szegedi főrabbi, felsőházi tagnak, a kor feslettségét és különösen a női viselet túlzásait ostromozó szövegét, amely kétségtelenül erős visszhangra fog találni.

Őrizzétek őrzetemet, nehogy cselekedjete ama törvényszerű szokássá merevült förtelmek szerint, amiket előttetek cselekedtenek, hogy be ne szennyezétek magatokat. (M. III. 18, 30.)

A pogány Báál- és Astarte-szolgálat gyalázata volt a törvényszerű szokássá merevült förtelem, hierodulok fajtalanságának undoros velejárója. És ma e parázna kornak iránya, a póre színpad meztelensége, a trágár írások cédasága eloszlatja a szemérmet, elavítja a lelki tisztaságot.

Szemlátomást oszlóban, avulóban a szűzi szemérem piruló varázsa, ritkuló igézete. A fölkapott viselet és a lábrakapott viselkedés gyermetegnek nézi a szemlesütő szemérmesség megritkult erényét, de szótlan túri a harsányszínű feslettség festőzését.

A női társalgás vihogó csevegésének sűrű tárgya és bizsergő tarkasága époly ijesztőn és fosztoran szégyentelen, mint a divatparancsolta viselet. Virágtalan vadócot terem a társalgás, akár elhagyott kertnek gizgazos ágyása.

Félvad népektől kölcsönződik a ruházat kihívó, lábikrás, térdpáva-fitogtató szélsőségessége, a csípőkínáló, sejtelemrontó rókaropásnak és utószülött rút hasonszerűinek mindentmutatása, művészetgúnyoló, barbár, ficánkoló rugoldozása.

Nem iszamó már, nem sikamlós a színjátszás és olcsó alfajai, céda válfajai: végleg lecsúszott, elbukott végzetesen! Könnyen megértjük már — sajnos! — miért rokonértésű testvérszó a szégyen és a szemérem: hiszen szégyenné vált a szemérem! A becsődülő közönség előtt egyértelmű ocsmányságok taglalódnak, szeméremszüntető gondolatjárások, hitvány ingereket keltve a szélsőségre hajló korban.

Minket ma a tóra hallók igéje óva int a törvényszerű szokássá merevedő förtelmektől. Óvjuk féltve a zsidó nő régi hírét. Díszes jelzője még sírkövén is cenúó volt: szemérmetes szendeség volt ragyogó ékesége. Ragyogjon ez az ékesség homálytalan újból aszszonyokon, leányokon! Ámen!

KRÓNKA ÉS SZEMLE

JERUZSÁLEM SZENTJE

„Cadik hadór — a kor szentje“. Így aposztrofálták legtöbbször R. Chajim Sonnenfeldet a hívei. De akik távol állottak tőle, azok is megkülönböztetett tisztelettel beszéltek róla. Egy francia író mondotta, hogy Jeruzsálemben két dolog hatotta meg legjobban: a Panaszfal és R. Chajim Sonnenfeld. Mintha szorosán együvé is tartozott volna a szent város e két relikviája. A Panaszfal közelében, az Óváros egyik zegzugos uccájában, igénytelen, alacsony kis szobában lakott R. Chajim. De az ablaka odanyílt a régi jeruzsálemi szentély helyére. És ez kárpótolta mindenért. Mintha pillanatonként leste volna, nem jelenik-e meg az Aranykapu előtt a Messiás. Talán ezért sem akart erről a helyről elmozdulni. Több mint ötven éven át. Hívták Európába, ortodox gyűlések elnökéül, fejedelmi tisztelettel kecsgették. „Ha elhagynám a Szentföldet — felelte —, megsemmisülnék.“ Ott maradt a szent kapuk közelében és várta, hogy Izrael fiai jöjnek seregesen. „Akik késlekednek, számot fognak adni a Királyok Királya előtt.“ És mikor kérdezték tőle, hogyan férhetne el a zsidóság ma Palesztinában? — azt felelte: „Vajjon mondotta-e már anya gyermekeinek, hogy nem fogadhatja be, mert szűk a lakása?“ És amikor nem azok jöttek, akiket ő várt, örült az ifjúságnak, a chalucoknak is. Majd az ő útjára fognak térni ezek is. „Az Anya keze visszavezeti őket az Apához.“ Szimbólumnak látta itt az élet minden jelenségét. A realitások távolmaradtak tőle. Politika, párt-harcok nem érdekelték. Akkor sem, amikor az ő nevét hordozták körül zászlónak. Mikor a népszámláláskor be kellett írni az összeíróívbe az anyanyelvet is, R. Chajim a héber mellett vallott. Pedig a „politikusi“ a jiddis mellett foglaltak állást azzal az ürüggyel, hogy a héber nyelvet nem szabad profanizálni. Volt valami próféta a lényében. És már leghalkabb megszólalása mélyen a szívekbe hatott. A magyarországi turisták látogatása alkalmából történt, ott ültek szűk szobájában intellektuelek, orvosok, ügyvédek, bankárok, kereskedők meghajtott fejjel, mintha a szent áldását várnák. Az aggastyán szólni kezdett: „Amint megértétek, hogy láttátok Jeruzsálemet romjaiban, érétek meg, hogy lássátok felépülésében.“ Legtöbbször meg sem értették a halkán mondott héber szavakat, de az egész társaság sírva fakadt, mint a gyermekek, akik hazataláltak. Hogy miként hatott R. Chajim Sonnenfeld egyénisége a körén kívül állókra is, annak érdekes dokumentuma a jeruzsálemi „Doar Hajom“ napilap nekrológia, mely azzal a kérdéssel fejeződik be: vajjon ki tudja, hogy ez a szent aggastyán 84. évéig folytatott böjtjeivel és imáival nem eresztett-e mélyebb gyökeret a hazai földbe, mint mi a mi ujjongó énekeinkkel és táncainkkal? P. J.

A Mult és Jövő kliséit C. ANGERER & GÖSCHL chemigrafiai műintézete, Budapest, VII., Csengery-utca 20, szállítja

A PESTI CHEVRA KADISA KÖZGYÜLÉSE

A súlyos gazdasági depresszió közepette is ünnepi hangulatot varázsolt elő a Pesti Chevra Kadisa közgyűlése, melyen a hívek mindig emelkedett lélekkel, a jótevés nemes munkájában való részvételnek felemelő érzésével jelennek meg. Április 17-én tartotta a Pesti Chevra Kadisa ezidei rendes közgyűlését, melyen Kramer Miksa elnök emlékezett meg a legutolsó közgyűlés óta elhalt választmányi és képviselőtestületi tagokról. Méltatta Arányi Ignácnak, a Chevra Kadisa megdicsőült elnökhelyettesének és a Szeretetház elnökének a Chevra Kadisa és intézményei körül szerzett hervadhatatlan érdemeit. Majd dr. Kecskeméti Adolf, dr. Grauer Vilmos, újpesti Wolfner József és Krakauer Samu választmányi tagokról, továbbá Schwarcz Lipót és Weisz Dávid képviselőtestületi tagokról. Ezután dr. Endrei Henrik igazgató-főtitkár terjesztette elő a Chevra Kadisa munkásságáról szóló 1931. évi jelentését, melyből a következő adatokat emeljük ki: Az 1931. évre előirányzott a Chevra Kadisa bevételképpen 1,621.510 pengőt, kiadásképpen 1,772.650 pengőt, úgyhogy 151.140 pengő kezelési hiányra számítottak. Ezzel szemben a bevételek kitettek 1,710.092.48 pengőt, a kiadások 1,776.532.80 pengőt, úgyhogy 56.440 pengő kezelési hiány állott elő. Az Aggok-házára, melyben 215 ápol van teljesen ingyenesen, az elmúlt évben 192.528 pengőt fordítottak. Az Aggok-háza elnöke Kramer Miksa, alelnökei Popper István, Porgesz József és Fried Ármán. A gazdasági ügyeket Böhm Náthán, Elek Gyula, Kleinberger Antal, Schwarcz Viktor, Weisz János, Wertheimer Lajos látják el. A gyógyíthatatlan betegek otthonául szolgáló Szeretetházban 80 gyógyíthatatlan beteget ápol, míg az ugyan-ezen házban levő Szeretetházban 70—80 gyógyítható beteget. E két intézet kiadásai az elmúlt évben kitettek 286.181 pengőt. A Szeretetház élén Arányi Ignác állott

RÓTH TESTVÉREK

ÓRA- ÉS ÉKSZERÁRU-KERESKEDŐK

Budapest, VII, Dob-utca 16. V.é. I.28

(Gozsdu-udvar)

Aranyat, ezüstöt és brilliánst
a legmagasabb napi áron veszünk! TELEFON:
Legolcsóbb bevásárlási forrás! J. 414 — 17

FUCHS SAJÁT TERMÉSŰ **TOKAJI**

1 liter PECSENYEBOR . . 96 fillér
1 eredeti üveg TOKAJI ASZU P 2.—
Lerakat: V., Nádor-utca 20. Telefon: 18-0-25
Telefonon rendelt árut házhoz szállítom!

YOVO

(TOJÁSOS YOGHURT)

hizlaló, vérképző, idegerősítő

**Központi Tejcsarnok fiókjaiban
és tejivóiban**

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kefmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

mint elnök, mint alelnökök pedig *Bánó Dezső*, *Beck Jenő* és *Eismann Gyula* előljárók működnek. Helyettes gazdasági előljárók: *Fuchs Lipót*, *Fürst György*, *Gál Béla*, *Kohn Hugó*, *Komját Ernő*, *Munk Gábor* és *Reich Samu*. A Felnőtt Vakok Otthonában 95 beteg és vak van elhelyezve. Az intézet fentartása 102.862 pengőt tett ki. Az intézet élén jánosi *Engel Gyula* mint elnök, *Lunzer Pál* és *Steiner Mór* előljárók, mint alelnökök működnek. Segélyezésekre az elmúlt évben 150.000 pengőt fordítottak. Az elmúlt évben 1805 ingyenes temetést végzett. Az ingyenes temetésekre és szállításokra 82.440 pengőt adott ki. Konduktusokra 150.000 pengőt fizetett ki. A Zsidó-kórház fentartásához 40.000 pengővel, a Bródy-kórház fentartásához 10.000 pengővel járult. A temetők fentartása, valamint a sírásással kapcsolatos költségek 297.485 pengőt tettek ki. Tagsági díjak címén az 1931. évben a hátralékos tagsági díjakkal együtt befolyt 147.188 pengő, holott a tagok létszámához képest e címen 300.000 pengőnek kellett volna befolynia. Az összes kiadásoknak több mint 90 százalékát dologi és kegyeleti kiadásokra fordította a Szentegylet.

Természetes, hogy ehhez a nagyszabású beszámolóhoz csak a legnagyobb elismerés hangján lehetett hozzászólni. Ennek adott kifejezést *Stern Samu* udv. tan., a pesti hitközség elnöke, dr. *Dési Géza* és *Vázsonyi János* országgyűlési képviselők. Dr. *Friedmann Ignác* kormányfőtanácsos és dr. *Kahán Niszon* a szentföldi építőmunkába való részben szimbolikus, részben reális belekapcsolódásnak lehetőségeiről szoltak. *Kramer Miksa* elnöki zárószavában hálájának adott kifejezést a megnyilatkozott bizalomért. Az elért eredményért való elismerést hűséges munkatársaira hárítja át, akik előtt mindenek előtt és mindenek fölött a Chevra Kadisa érdeke áll.

STERN SAMUT JELÖLIK

A VI. KÖZSÉGKERÜLET ELNÖKÉVÉ

A VI. községkerület, valamint a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája elnöki tisztségének betöltése ügyében most már teljesen kialakult a helyzet abban az irányban, hogy ezt a tisztséget *Stern Samu*val, a pesti izr. hitközség elnökével fogják betölteni. A VI. községkerület keretébe tartozó hitközségek egymásután sorra *Stern Samu* megválasztása mellett foglalnak állást. *Stern Samu*

jelöltetése ügyében a minap *Sándor Pál* országgyűlési képviselő hívott egybe értekezletet, amelyen megjelentek a budai, óbudai, kőbányai és több környékbeli hitközségek képviselői is. Ezen az értekezleten elhatározták, hogy a VI. községkerület elnökévé *Stern Samut* jelölik. Vasárnap a pesti izr. hitközség kerületeinek és körzeteinek vezetői tartottak népes értekezletet, amelyen egyhangúlag *Stern Samut* jelölték a VI. községkerület elnökévé. Maga *Stern Samu* azon az állásponton van, hogy amennyiben báró *Kohner Adolf* személye bármely módon tekintetbe jöhetne, akkor semmi körülmények között sem volna hajlandó a jelöltséget vállalni, de természetesen nem támogatná ez esetben bárki másnak a jelöltségét sem. Ha azonban báró *Kohner Adolf* személye teljesen kikapcsolódik, akkor a maga részéről jelöltetését csak megtiszteltetésnek veszi és azt a tőle megszokott komoly ügyszere-ttel el is vállalja. *Stern Samu* személyében kétségtelenül úgy a községkerület, mint az Országos Iroda olyan vezetőre talál, akiben a közhizalom a zsidóság ügyeit kipróbált, jó kezekben látná.

A Chevra Kadisa elnöksége a következő levelet intézte *Stern Samu* hitközségi elnökhöz: Méltóságos Urunk! Elöljáróságunk f. hó 1-én tartott ülésében megemlékezvén

Templomi himzések

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut 856-32

HIS MASTER'S VOICE 128.-

COLUMBIA GRAMOFON

VIKO .. GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük

VIKOLETT GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük

ha régi rádióját vagy gramofonját beszoigáltatja. Néhány napig tartó csereakció. Az ország legnagyobb gramofon- és lemeztermet mindenkinek ismernie kell!

Sternberg

királyi udvari hangszergyár

ZONGORA RÁDIÓ

VII, RAKÓCZI-UT 60

Arjegyzék ingyen!

ama kiváló érdemeiről, melyeket Méltóságod anyahitközségünk vezetése körül szerzett, valamint amaz őszinte jóindulatról, mellyel Chevra Kadisánkkal szemben állandóan viseltetik, elhatározta, hogy Méltóságod nevét az általunk fenntartott Aggok-házában megörökíti olyképpen, hogy az egyik szobát Méltóságod, valamint t. neje Önméltósága nevével nevezi el.

Chevra Kadisánkat és intézményeit továbbra is kegyes jóindulatába ajánlva, vagyunk igaz nagyrabecsüléssel és mély tisztelettel

Dr Endrei S. Henrik s. k.
igazgató-főtitkár.

Kramer s. k.
elnök.

Hasonló alapítványt tett a Chevra Kadisa dr Hevesi Simon és dr Fischer Gyula főabbik nevére is.

ZSIDÓ MŰVÉSZEK NYARALÁSI AKCIÓJA

Kaptuk alábbi levelet, amelyet olvasóinknak meleg megszívlelésre ajánlunk:

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Nagyon sokat gondolkodtam, amíg az írásra szántam magam. Nem új, de nem is régi kérelem, amiről levelemben említést tenni akarok. Nem is a magam nevében, inkább a *szükséget szenvedő zsidó képzőművészek* nevében intézem soraim a Mult és Jövő messzehangzó fórumán keresztül a tehetősebb vidéki zsidó társadalomhoz. Velünk, zsidó művészekkel a hivatalos zsidó körök nem törődnek. Teljesen magunkra vagyunk hagyatva. Különösen mi fiatalabbak, holott méltán lehetne büszke az egyetemes zsidóság a mi kultúrunkra, hisz végeredményben mi vagyunk a jövő emberei. Ne legyünk mi csak akkor jók, amidőn majd „a külföldön méltó elismerést szerzünk a hazának és a zsidóságnak”. Méltán várjuk el a tehetősebb zsidó testvéreinktől, hogy segítségünkre jöjjenek.

Nem kenyéradományról van szó, nem jótékonyságról, hanem olyasvalamiről, amiért mi is adni akarunk művészetünkből valamit. Mert a mai gazdasági válságban már mi is eljutottunk oda, hogy ősi, primitív népek módjára csereberéljünk. Ilyen aukció különben is már folyamatban van egynéhány hete a Fészek Művészklubban, *cserevásár, művészetet áruért!* Amint ez a cserekiállítás is bizonyítja, bele tudunk illeszkedni a mindenkori helyzetbe!

A vidéki, de főként a *Balaton, a Duna mentén* lakó tehető, jómódú zsidósághoz fordulunk a Mult és Jövőn keresztül. *Hívjanak meg a nyári három hónapra zsidó művészeket házaikba, hogy legalább a nyári hónapokat töltsék el kellemesen és produktív munkában*, mert sajnos, a téli hónapokat az adminisztráció foglalja le a fővárosban. Keressük a vízmenti helyeket, hegyeket, ahol valamelyest is jólérezzük magunkat. Mi szívesen veszünk mindennemű támogatást, legyen csupán *lakás* formájában, legyen az lakás, teljes ellátás.

Ingyen nem akarunk semmit, mi ezért adni akarunk és adunk is „művészetet cserébe”. Portréfestést vagy egyéb műalkotást. Bízva egy szebb gazdasági jövőben és a tehetősebb zsidóság megértésében, intézzük felhívásunk a tehetősebb és megértő kultúrtestvéreinkhez. Válaszoljanak a Mult és Jövő útján, jelentkezzenek, akik szívesen vállalkoznak egy-egy művésznek a meghívására.

Tisztelő híve

Jándi Dávid, festőművész.

Sanyaru
életvi-

szonyok közepette is örülni a jelennek — mert csakis a jelent éljük át valóban — akkor vagyunk képesek, ha a korszak legértékesebb javát felismerjük, megbecsüljük és élvezzük. Mindennapi nélkülözhetetlen élvezetünk a kávé; az emberiség a kávé korszakát éli.

JÓ KÁVÉ - MEIN KÁVÉ EGY FOGALOM!

A JÓZSEFVÁROSI TEMPLOMKÖRZET KULTÚRESTJE. A Pesti Izr. Hitközség VIII. templomkörzete első kultúrelőadását dr Hajdu Marcel, a Pesti Izr. Hitközség elnökhelyettese, a körzet örökös tiszteletbeli elnöke nyitotta meg magasszínvonalú beszéddel, melyben az ősi zsidó tradíciókhoz való törhetetlen ragaszkodás jelentőségét fejtegette. Dr. Scheiber Lajos körzeti rabbi a Kabbaláról tartott előadást, majd Bokor Ernő szavalt rendkívüli hatással, végül dr Körmöczy Zoltán hitközségi h. előjáró, a kultúrbizottság elnöke vetett érdekes történelmi visszapiillantást a zsidó kultúra multjára.

NEOLOG KUFFLER כ"ע" ETTEREM

Vilmos Császár-út 39. Hajós-utca sarok Alapítva 1902-ben
Telefon: Aut. 167 57

Étlapszerint
választható **menü** délben **1.80**
Este **1.60** leves, sült, tészta és fekete

Házonkívül is!

10 napi bérletjegynél külön engedmény. Összejövetelek és lakodalmak részére külön terom. Menürendszer alapján is!

SIRKÖVEK

Városi tizlet: Budapest, VII., Károly-körut 3/c
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragó sterc
sírkőraktára
Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrehaladt idény miatt leszállított árak!

Dr. Szilárd Bertalan

DR SZILÁRD BERTALAN, a F. J. r. lovagja 25 évvel ezelőtt a Kuzmitza báró tulajdonában volt Erzsébet Sósfürdő igazgató főorvosa lett. A vezetése alatt nevéssé lett fürdő fejlesztése körül hervadhatatlan érdemeket szerzett. A hirhedtté vált korszak „kiválóságai” nem túrték meg betegek között a kiváló zsidó orvost, aki kénytelen volt távozni alkötésainak helyéről. Távozásával beteg lett maga a fürdő is. Dekadenciába, sőt válságba került. Az új tulajdonosok, a holland részvényesek — akikre nézve nem közömbös a fürdő sorsa — azonban

visszahívták és visszahelyezték állásába a kiváló tudóst. Visszatérte új lendületet adott a már-már feledésbe ment, kiváló gyógyhatású fürdőnek. Alig féléves működése után az igazgató-főorvos osztályán 70 ápolat várja egészsége helyreállítását. Most szervezi meg a Mattoni-pavillont 100 beteg részére. Szilárd dr., a Budai Izr. Hitközség volt előljárója jelenleg a kelenföldi körzet szertartási előljárója és a képviselőtestület örökös tagja.

PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVÉRŐL

A *telavivi* „Ketubim” írja cikkében: „Művész-kéz írta ezt a csodás apothéozist elejétől végig. De különös értéket ad még Patai könyvének, hogy ott született Herzl szülőföldjén, ahol a vezér első ifjúsága éveit töltötte és először találkozott emberrel, zsidóval és először ütközött össze az élet kicsiny és nagy problémáival. Csak zsidó költő, mint Patai volt hivatott arra, hogy a nagy zsidó álmodó lelkének rejtett kincseit feltárja. Mély pszichológiai látás, művészi alkotó erő, klasszikus stílus és lírai átérzés emeli Patai könyvét a legelső helyre. Nem propagandakönyv ez, hanem emberi dokumentum, fenséges szobormű.

Az „*Uj Kelet*” írja: „Nemcsak a magyar nyelvű, de az egyetemes zsidó irodalomnak is szenzációs eseménye Patai József Herzl-könyve.”

Dr. Fischer Gyula pesti főrabbi írja: „Gyönyörű kiállítású, értékes és lelkesítő könyv, melynek kívánatos, hogy minél több zsidó és nem zsidó olvasója legyen. A lelkek megszabadulnának a mótelytől, melyet veszedelmes kezek beléjük oltottak.”

A könyv megrendelhető a *Mult és Jövő* kiadóhivatalában.

A NYIREGYHÁZAI ORTH. CHEVRA KADISA évi rendes közgyűlésén Heller Mór egyesületi elnök beszámolt az elmúlt évi működésről. Blau Mór templomgondnok, számvizsgálóbizottsági tag előterjesztette a bizottság jelentését és elismerését fejezte ki a vezetőség önzetlen és áldásos munkájáért. A megüresedett ellenőri tisztségre Németi Sándor hitk. elnök vezetése mellett Blau Jenőt választották meg.

25 ÉVES TALÁLKOZÓ.

Felkérem az Orsz. Izr. Tanítóképzőnek 1907-ben végzett növendékeit, hogy 25 éves találkozóink meghesztélése céljából címüket írják meg Fodor Dezső, Budapest, VII., Róna-utca 45. alá.

DR WÜRDIGER JÓZSEF szentesi főrabbit impozáns külsőségek között iktatták be. A megyei, városi, különböző egyházi és tanügyi hatóságok lelkes részvétele mellett folyt le az ünnepség. A templom kapujában dr Czuckermann Andor hitközségi elnök az előljáróság élén fogadta a főrabbit és átadta a Tórát tanításra és igehirdetésre. Schwarcz Ede főkantor művészi éneke után az Iparos Daloskör elénekelt a Himnusz. Majd dr Friedmann Gyula gyönyörű, magas szárnyalású beszédben beiktatta egykori örökébe az új papot. Dr Würdiger József költői képletekkel átszőtt beszédben fejtette ki azokat a szempontokat és irányelveket, amelyek felelősségteljes állásban vezetni fogja. A hitközség dísztermében valamennyi egyház, a különböző hatóságok, iskolák, a hitközség és a jótékony egyesületek küldöttségei tisztelegtek.

A MAGYAR CIONISTA SZÖVETSÉG SÉTAHAJÓZÁSA június 5-én, délután 5 órakor indul a Petőfi-térről. Luxus-gőzös. Pompás műsor. Vendégeket szívesen lát a rendezőség. Jegy ára 2 P, gyermekeknek 15 évtől lefelé 1.50 P. Jegyek kaphatók a M. C. Sz. irodájában, VI., Király-utca 36. I.

Balatoni gyermeküdülő

Balatonlellén

5-15 éves leányok és fiúk részére

Gondos felügyelet. Bőséges ellátás.
Német társalgás. Sport. Saját strand

Prospektust küld:

Pásztor - nevelőintézet

Budapest, VI., Délibáb-utca 25. Telefon 191-48

Pásztor- internátus fiúnevelőintézet

elemi és középfoku
iskolai tanulók
részére.

Budapest, VI., Délibáb-utca 25. szám
Telefon : 19-1-48.

SAJÁT MŰHELY

Neuvirt Testvérek

szakképzett órák és ékszerész mótörök
Budapest, VI., Király-u. 28

Alkalmi és nászajándékok, arany és ezüst
dísz tárgyak, evőeszközök, tálcák, serlegek,
gyertyatartók saját műhelyünkben készülnek!

ARANY, EZÜST, BRILIÁNS BEVÁLTÁS

A MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓ-HIVATALA május hó elején átköltözött a Hungária-nyomda Vilmos császár úti épületének a Vadász ucca felé nyíló részébe, az Esti Kurir szerkesztőségének régi helyiségébe. Bejárat továbbra is Vilmos császár út 34. szám alatt van, ezenkívül közvetlen bejárat a Vadász ucca 11. szám alatt lévő kapun. Telefon: 199-55.

AZ ÜNNEPI MACHZOROK MESTERE. Száz éve, hogy meghalt az ünnepi imakönyvek, a machzorok legtudósabb magyarázója és kiadója, Benjámín Wolf Heidenheim. Több héber grammatikai művet írt, de főjelentősége a „Heidenheim-machzorok” kiadása. Rödelheimban, grófi privilégiummal felállított új héber nyomdában jelentek meg ezek az ünnepi imakönyvek, amelyek pontos szöveggükkel és kommentárjaikkal csakhamar világhírré tettek szert. Zunz a Machzorok Mendelssohnjának nevezte Heidenheimot. Rendkívül fontosak bevezetései, melyekben az egyes pijutik és pijutköltők történetét tárgyalja.

AZ ORSZÁGOS BIKUR-CHÓLIM BETEGEKET GYÁMOLÍTÓ EGYESÜLET folyó hó 3-án tartotta meg dr. Rakonitz Dezső elnöklésével élénk érdeklődés mellett 60. évi jubiláris közgyűlését. Elnök kegyeletes szavakkal parentálta el a minap elhunyt R. Óser Brünnt, ki az egyesület betegeinek évtizedeken át élelmezője volt. Majd beszámolt az elmúlt év eredményeiről, mely szerint az egyesület az év folyamán különböző kórházakban és klinikákon fekvő szegény zsidó betegeknek 10.245 adag ebédet szolgáltatott ki, 896 esetben jelentek meg egyesületi orvosok a lakásukon ápoló szegény betegeknek és több ezer pengő értékű gyógyszert szolgáltatott ki az év folyamán szegény betegek között.

ZSIDÓ ASSZONY MINT NŐI IPARTESTÜLETI ELNÖK. A Budapesti Műaranyhímzők és Azzurozók Ipartestülete Szemeréné Herz Emmát választotta meg elnökévé. Ezzel a választással első ízben történt meg, hogy Magyarország egyik ipartestületének élére asszony került. A választás azonban nem méltatlant ért, hanem a magyar kézműipar egyik büszkeségét, mesterségének művészetét, királyok, hercegek szállítóját. Herz Emma az ország első aranyhímző-művésznője. A dohányutcai templom sok tórákötegén, a függönyön, valamint egyéb templomaink aranyműhímzései mind dicsérik Herz Emma művészetét.

„MOZNÁJIM.” מִזְנָיִם A „Moznájim” („Mérleg”) című telavivi hetilap, a palesztinai írók egyesületének hivatalos orgánuma, szorosabb kapcsolatot teremtett a két palesztinai nagy napilappal, a „Davar” és „Haarec” szerkesztőségével, amiáltal a hetilap hirtelen olyan elterjedtségre tett szert, amely héber folyóiratok történetében példátlan. A „Moznájim” egyúttal igen értékes héber könyveket ad ajándékol előfizetőinek, Berdicsewsky, Brenner, Bernfeld, Bialik, Dubnow, Nordau, Horodetzky, Schofmann műveit, sőt Herzl naplóját is. Az előfizetési díj félévre: 3 dollár. Szerkesztőség címe: „Moznájim”, Tel-Aviv, P. o. B. 50. Palestine.

AZ INSÉGESEKÉRT. A jótékonykodásnak példás tanujelét adta a Váci-ut 173. szám alatti Reich Adolf Fiai gomb-, zsinór- és paszománygyár két nemesszívű tulajdonosa. A gyártulajdonosok már négy hónapja a gyártelepen minden másnap 120 embernek adnak bőséges és ízletes ingyen-ebédet, úgy hogy eddig 12.000 ember részesült benne. Most elhatározták, hogy akciójukat, tekintettel a rendkívüli rászorultságra, tovább folytatják, mert a jobbmódúak adakozását ma kötelességüknek tartják.

A BUDAPESTI ORTODOX NÉPASZTALEGYESÜLET (Wesselényi ucca 13) naponta 250—300 szegényt lát el meleg étellel és ezúton is fordul a nemesszívű adakozókhoz munkájának támogatásáért.

TISBI ILLÉS SZERZŐ ESTJE a siker jegyében zajlott le a hitközség dísztermében. Az estet, melyet a Miefhoe kultúrbizottsága rendezett, Krémer Móríc elnök nyitotta meg, majd Patai József méltatta Tisbi költészetét, melyből Szigeti Pál, Hollán Lilly, Tordai Judith, Baló Elemér és Kertész Edith mutattak be szemelvényeket. Tisbi Illés egy novelláját olvasta föl. Kuti László előadása, Kéri Kató éneke, Farnadi Edith zongorajátéka és Chumek Henry hegedűszámai (zongorán kísért Pajor István) tarkították a meleg hangulatú estet, mely Katona József zárszavával ért véget. A közönség lelkesen ünnepelte a fiatal szerzőt.

PERLMUTTER IZSÁK

A nagy művészek közül való volt, akik alkotásaikkal túlszárnyalnak népek és országok határain, személyükkel pedig szerényen a háttérben húzódnak meg. Perlmutter Izsák művészetét és egyéniségének fejlődését a Mult és Jövő külön számban fogja méltatni.

FENYVES IGNÁC nagykereskedő, a Stroh, Finkelstein és Gottlieb cég beltagja, 35 évvel ezelőtt alapította meg cégét, amelyet rendkívüli szorgalmával, tehetségével és szaktudásával ma már világviszonylatban is elsőrangúvá fejlesztett. A felekezeti életnek eddig csak szerény köz-katonája, de páratlanul jótékony és áldozatkész támogatója minden zsidó intézménynek és akciónak. A társadalmi téren is nagy érdemeket szerzett Fenyves Ignác, egyik megalapítója a Magyar-Bolgár Kamarának, választmányi tagja a Kereskedelmi Csarnoknak, igen sok kereskedelmi egyesület vezetőtagja és számos kitüntetést nyert el a kereskedelmi életben kifejtett rendkívüli tevékenységéért. Fenyves Ignác a főváros kereskedői körében igen nagy tekintélynek és szeretetnek örvend és mint a dohányutcai templom új előljárója díszére fog válni a hitközségnek.

HÁZASSÁG

Pollák Alicet (Perbenik) eljegyezte Weinberger József kereskedő (Humenné), a homonnai cionista egyesület agilis tagja.

Propper Lajos (Humenné), Halpert Terka (Humenné) házasságot kötöttek.

Rosenberg Leopold (Kosice), Grünfeld Ilonka (Sobrance) házasságot kötöttek.

Walder Miklós Nagyváradról esküvőjét tartotta Stern Adél úrleánnyal Nyirbaktáról.

Winkler József (Kassa) nőül vette Teitelbaum Lolát Kassáról.

RENDKIVÜLI

ÁGYNEMŰ OCCASIO

SZÉKELY JENŐ

fehérenemű és vászonáru üzletében
Budapest, IV, Petőfi Sándor-utca 9

NEIGER

J.

rituális étterme

Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére

külön díszterem! Ujonnan átalakítva

Kitűnő

4 fogásos ebédet házhoz szállítunk P 1.80-ért

HALÁLOZÁS

Nagy részvétellel fogadták R. Jonathán Horovitz jeruzsálemi rabbi hitvesének hosszú betegség után történt elhunytát. A nemesszívű matróna a jótékonyág házává avatta otthonát. A megpróbáltatások idején, a háború alatt és után önfeláldozó odaadással segített, ahol csak tehetett, párhuzamosan azokkal az akciókkal, melyeket férje a leg súlyosabb időkben vezetett.

Nagy részvétellel kísérték utolsó útjára dr. Gonda Illés kormányfőtanácsost, a Phönix Életbiztosító Társaság igazgatóját, aki élete delén hunyt el. Hevesi főrabbi ecsetelte megkapó gyászbeszédében az elhunyt emberi és zsidó érdemeit. Dr. Berliner, dr. Kutassy György, dr. Alternberger igazgatók búcsúbeszédei után Szép Ernő a művészet lelkes pártfogóját méltatta.

ÜGYVÉDI HÍR.

Dr. Burger Dénes budapesti ügyvéd irodáját V., Falk Miksa-utca 26—28, III. 2. szám alá helyezte át. T. 24-5-89.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Dr. JURIS. A kért novella a Mult és Jövő 1925 márciusi számában jelent meg. Címe: Pszichologia. Írta: Rosenakné Behr Blanka. Példány nincs.

Bekötési táblák és tartalomjegyzék a Mult és Jövő 1931. évfolyamához
Kapható a kiadóhivatalban: Vilmos cs.-út 34
Ára 3 pengő

ISKOLAI JUTALOMKÖNYVÜL eredményesen megrendelhetők a Mult és Jövő könyvei. A Biblia képekben 500 illusztrációval. A Feltámadó Szentföld 200 illusztrációval. Patai József: Herzl 100 illusztrációval. Patai: Kabala, chaszid-legendák. Sass Irén: Énekek éneke. Bibliai regény. Patai Edith: Engem is hív a föld. Mult és Jövő kiadóhivatala, Vilmos császár-út 15, Vadász-u. 11.

INTELLIGENS, munkabíró idősebb nő nyelvismertettel, gyermeknevelésben, csecsemőgondozásban, vidéki vagy városi háztartás vezetésében egyformán jártas, elhelyezkedést keres. Leveleket „Munkabíró” jellegére kér a lap kiadóhivatalába.

MÁTRAHÁZA - MÁTRAFÜREDEN NYARALNI AKARÓK részére kitűnő házikoszt kiszállítását vállalja ifj. Klein Sámuel orth. kóser kifőzés és falatozó. Gyöngyös, Hanisz-tér 2., Luby-ház.

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból
legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KŐFARAGÓMESTER
SIRKÖRAKTÁRA
V., Pozsony-út 1—3

Telefon: Aut. 246-74
Tervrajzok díjtalanul

FIGYELEM!

A Fränkel-féle orth. פנזיון penzió és étterme Siófokon

az idei szezonra két helyen nyílik meg

István-u. 4. sz., a Vilma-telepen és Batthyány-u. 21. sz., a fürdőtelepen.

Előzetes előjegyzés és érdeklődés: **Fränkel orth. פנזיון penzió és éttermében** Budapest, VII., Rombach-utca 11. Telefon J. 372—57 és **Tausky Dezső** megb. Gróf Zichy Jenő-utca 37. Telefon 176—85.

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

TELEFON: JÓZSEF 414—92

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház

POLLÁK SAROLTA

kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszaalak kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bérletrendszerű arcápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE” krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ráncatlanít, üdít, szépít, fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrásy-út 38, I. em. Párisi áruházzal szemben.

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos vágállomás
a Farkasréti zsidótemetővel szemben
Telefon: Aut. 572-59

Perzsa szőnyeg

Antikbutor

Műtárgyak alkalmi vételekből!

ANTIART R. T.

IG.: STERNBERG Z. J.

VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-ut 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Góza.

Soeben erschienen
Die Juden und die Judengemeinde in
Pressburg in Vergangenheit
und Gegenwart

Herausgegeben von
Hugo Gold. Das erste Werk
der Jüdischen Geschichte
Pressburgs

Mitarbeiter:

Samuel Bettelheim, Budapest
Dr. Ovidius Faust, Bratislava
Dr. Heinrich Flesch, Kanitz
Dr. Eugen Forbát, Bratislava
Dr. Leo Goldhammer, Wien
David Gross, Bratislava
Josef Grünsfeld, Bratislava
Prof. Dr. S. Krauss, Wien
Dr. Max Schay, New-York
Dr. B. Wachstein, Wien

Aus dem Inhalt:

Allgemeine Geschichte * Ausseren Verlauf * Wirtschaftsgeschichte
* Gelehrten-geschichte * Die Geschichte der Jeschiba und ihrer
Zöglinge * Akten und Urkunden * Schutzbriefe * Tempel * Die
Beschiessung Pressburgs im Jahre 1809 * Geschichte der orth Ge-
meinde und ihrer Institutionen * Geschichte der neologen Ge-
meinde und ihrer Institutionen * Schulen * Vereine * Statistik

200 Seiten Gross-Oktavformat, 500 Illustrationen

Ausgabe A. Leinenband auf Illustrations-
druckpapier Ké. **200.—**

Ausgabe B. Halblederband auf Illustrations-
druckpapier und Gold-
schnitt Ké. **300.—**

Ausgabe C. Vorzugsausgabe auf schwe-
rem Kunstdruckpapier und
Ledereinband nummeriert . **600.—**

Jüdischer Buch- und Kunstverlag, Brünn
Ronnorgasse 20 Tschechoslowakische Republik

A legszebb
ajándék

Patai József
HERZL
könyve

370 oldalas albumalakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—

Díszkötésben „ 20.—

Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

A Mult és Jövő előfizetőinek 25% kedvezmény

Pro Palesztina kiadás

EZÜST díszműáru,
evőeszközök
gyári árban

SCHLEIFER ezüstárugyár
VII., Kazinczy-utca 10. Telefon: J. 435—28

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

Klein Antal
divatáruházában

Budapest, VII. ker., Király-utca 53. szám.
(Akácfa ucca sark)

STRASSER MANÓ
LAKBERENDEZŐ, KÁRPITOS
ÉS DÍSZÍTŐ

Készít: egyszerű és ipar-
művészeti lakásberendezé-
seket, valamint javításokat
és átalakításokat!

BUDAPEST,
IX., ULLŐI-ÚT 9.
TELEFON: 864—78

JAKOBI G. LAJOS
URISZABÓ

Budapest, VI. ker.,
Podmaniczky-utca 6
Telefén: Aut. 153-94

KOLLER CSILLÁRGYÁR

Budapest, VIII., Dobozi-utca 15. szám

(az udvarban) Telefon:
J. 313-37. 5 mintaterem.
Felújítások, szinezés,
nikkelezés, ezüstözés
és aranyozások.

Igen mérsékelt árak!

SIRKÓVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

ADLER J. sirkőraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. Szombaton és
ünnepnapiára

Egyedüli szombattartó a

»Favorit« Gőzmosóda

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)

Budapest, VI., Paulay Ede-utca 51.

Telefon: 270-14

Háztól és házhoz
szállítás. Vidékre
külön póstaosztály
üzlethelyiséggel rendel-
kező egyéneknek helyben
és vidékre képviselőket adok

Ritka alkalom!

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88

(saját ház) Telefon: 515-81

A házat eladom
esetleg az üzlettel
együtt is. A raktá-
ron levő kész sír-
köveket a költöz-
ködés költségessé-
ge folytán egyen-
ként is minden
elfogadható árért
eladom.

Fürth A. Marcel

lakáslakartó és főregirte vállalat

Budapest, VII., Rottenbiller-utca 37/6
(Odeon-ház)

Telefon: J. 463-78

Elkészítésmunka * Prima referenciák

Az a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát

LITZMANN IRMA

Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

DÖMPING

áron vehet elsőrendű

BUTORT

Hálósobák P 300

Ebédlok . . P 550

Rekamier . P 180

KLEIN DÁVID

Nagymező-utca 36

Az iskolai idényre

a vidéken lakó izraelita szü-
lők, ha gyermeküket a fővá-
rosban jól akarják elhelyezni,
úgy forduljanak

VIRÁG GYULÁHOZ,
ahol szigorúan rituális első-
rangú ellátás, gondos felügye-
let és kitűnő nevelésben része-
sülhet két-három fiúgyermek

**Az összes közép-
iskolák és a Zene-
akadémia közelében
A legjobb referenciák!**

Cím:

Virág Gyula

B u d a p e s t
VI., Ó-utca 42 II.

Hangszerek, zongorák
részletre is legelősebben

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 88

Tábla- és tüköruveg
nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon: Aut.

101-12, 101-13

Bőrönd és egyéb átalakítás miatt

MOST

a Muzeum-körúti CSÁNGÓ bőröndösmesternél
önköltségi áron alul is vásárolhat

Óvakodjék silány utánzattól, mert az eredeti CSÁNGÓ bőröndös-
mester készítményeit 26 év óta csak a Múzeum-körút 5. alatti
üzletében árusítja! Fióközlete nincs, hasonló nevű céggel nem azonos!

TISBI ILLÉS SZERZŐI ESTJE

Goldmark terem (Wesselényi-
ucca 7.) 1932. május hó 7.-én,
szombaton este 8 órakor.

MUSOR

1. *Krémer. Moric.* Elnöki megnyitó.
2. *Dr. Patai József* előadása.
3. *Szigeti Pál:*
Átkok zsoltára.
Istenharc.
4. *Kéri Kató:*
Strauss: Denevér.
Rossini: Sevillai borbély.
Zongorán kísér: *Pajor István.*
5. *Hollán Lilly:*
Sötét percek éneke.
Ünnep.
6. *Farnady Edit:*
Strauss—Dohnányi: Schatzwalzer.
7. *Torday Judit:*
Mások uttörője.
Dél.

Szünet.

8. *Kuti László* előadása.
9. *Tisbi Illés:*
Vén Eizik utolsó meséje.
10. *Baló Elemér:*
Vértánc.
Nébo hegyén.
11. *Chumek Henry:*
a) Wieniawski: Capriccio-Valse.
b) Wieniawski: Scherzo-Tarantelle
Zongorán kísér: *Pajor István*
12. *Kertész Edit:*
Az árkok szélén.
Holnapi tollharcosok indulója.
13. *Simon Zsuzsa:*
Anyámnak.
Egyszer volt.
Kunyhók dala.
14. *Katona József:* Zárszó.